

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om alkalåsövervakad körrätt och till lag om ändring av vägtrafiklagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I propositionen föreslås att det stiftas en lag om alkalåsövervakad körrätt och att vägtrafiklagen ändras. Med alkalås avses en anordning som kan förhindra att ett fordon startas på basis av den alkoholhalt som mäts i förarens utandningsluft. Genom propositionen görs lagen om alkalås permanent efter den treåriga försöksperiod som fortfarande pågår.

Enligt propositionen kan i fråga om en person som gjort sig skyldig till rattfylleri eller grovt rattfylleri under vissa förutsättningar beslutas om villkorligt körförbud i kombination med övervakning av körrätten, dvs. övervakad körrätt. En förutsättning för övervakad körrätt ska bland annat vara att det under prövotiden finns ett alkalås i det fordon personen i fråga framför. Domstolen fattar beslut om prövotidens längd, som är minst ett och högst tre år.

Ett beslut om övervakad körrätt förutsätter en begäran från den som misstänks för rattfylleri och att den övervakade själv svarar för de kostnader som övervakad körrätt medför för honom eller henne. För prövotiden får den övervakade ett körkort som berättigar honom eller henne att enbart framföra ett fordon som är försett med alkalås.

Det föreslås dessutom att den övervakade, innan han eller hon börjar utnyttja den övervakade körrätten, ska besöka läkare eller någon annan yrkesutbildad person inom hälso- eller sjukvården och diskutera användningen av berusningsmedel och deras inverkan på hälsan och de möjligheter det finns att få vård för missbruk av berusningsmedel.

I vägtrafiklagen föreslås ändringar som föranleds av den övervakade körrätten.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 juli 2008.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLL	2
ALLMÄN MOTIVERING	3
1 INLEDNING.....	3
2 NULÄGE	4
2.1 Lagstiftning och praxis.....	4
Alkolås	4
Rattfylleri.....	5
Körförbud	6
Alkoholrelaterade olyckor.....	7
Program för bedömning av alkohol- eller drogberoende.....	8
2.2 Den internationella utvecklingen samt lagstiftningen i utlandet och i EU	8
Sverige.....	9
USA	10
Canada	10
Australien	10
Europeiska unionens förundersökning och försök	11
Frankrike	11
Storbritannien	11
Norge	12
Nederländerna	12
2.3 Bedömning av nuläget	12
3 PROPOSITIONENS MÅL OCH DE VIKTIGASTE FÖRSLAGEN	13
3.1 Målsättning och alternativ	13
3.2 De viktigaste förslagen.....	14
4 PROPOSITIONENS KONSEKVENSER	16
4.1 Ekonomiska konsekvenser.....	16
Jämlikhet mellan människor och riktande av kostnaderna för övervakad kör rätt ...	16
Statsekonomiska verkningar.....	17
Verknningar på näringslivet	17
4.2 Konsekvenser för myndigheternas verksamhet.....	18
4.3 Samhälleliga konsekvenser	19
5 BEREDNINGEN AV PROPOSITIONEN	19
DETALJMOTIVERING	20
1 LAGFÖRSLAG	20
1.1 Lag om alkolåsövervakad kör rätt.....	20
1.2 Lag om ändring av vägtrafiklagen	24
2 NÄRMARE BESTÄMMELSER OCH FÖRESKRIFTER	26
3 IKRAFTTRÄDANDE	26
4 FÖRHÅLLANDE TILL GRUNDLAGEN SAMT LAGSTIFTNINGSORDNING	26
LAGFÖRSLAG	28
om alkolåsövervakad kör rätt	28
om ändring av vägtrafiklagen.....	30
BILAGOR.....	32
PARALLELLTEXT	32
om ändring av vägtrafiklagen.....	32

ALLMÄN MOTIVERING

1 Inledning

Alkohol är en av de största riskfaktorerna i trafiken och en central del av trafiksäkerhetsarbetet är att minska förarnas användning av berusningsmedel. En rattfylleris är delaktig i ungefär var fjärde trafikolycka med dödlig utgång. Det har under de senaste åren inte varit möjligt att minska antalet sådana olyckor där berusningsmedel har bidragit till olyckan i samma utsträckning som andra trafikolyckor, vilket visar att alkoholens andel i olyckorna har ökat. Man strävar efter att minska antalet olyckor relaterade till berusningsmedel genom vidareutveckling av traditionella metoder, såsom trafikövervakningen, påföljdssystemet, upplysning och kampanjer, men under de närmaste åren kommer ny teknik att få allt större betydelse.

Alkolåset är en anordning som togs i bruk i USA i mitten av 1980-talet och som mäter alkoholhalten i förarens utandningsluft och vid behov förhindrar att fordonet startar. Alkolåset består av två självständiga enheter: en centralenhet och en handenhet. Handenheten monteras vid bilens instrumentbräda. När man blåser i den mäter den alkoholhalten i utandningsprovet. Till centralenheten är en liten dator ansluten, som registrerar alla utandningsprov som föraren ger inklusive datum, klockslag och alkoholhalter. Genom den blåsningsteknik som alkolåset kräver eller genom ett ljudprov och en fukt- och temperaturdetektor som kopplas till alkolåset försöker man förhindra försök att med hjälp av t.ex. andra luftkällor kringgå alkolåsets kontrollfunktion.

Alkolåset kräver också slumpmässigt att utandningsprov ges under färden för att förhindra att föraren dricker alkohol när han eller hon kör. Alkolåset inverkar dock inte på en motor som är igång, eftersom det är monterat mellan tändningslåset och startmotorn. En motor som stannar mitt under körningen kunde leda till risksituationer. Eftersom föra-

ren har flera minuter på sig att lämna utandningsprovet äventyrar kontrollen inte koncentrationen i trafiken. Om det utandningsprov som krävs under färden inte lämnas inom utsatt tid eller om det överstiger den gräns som reglerats i anordningen, aktiverar alkolåset bilens signalhorn. Avsikten med detta är att förhindra fortsatt körning och varna andra som rör sig på vägen. Alkolåset registrerar också händelsen i sitt minne och kortar intervallet fram till nästa servicebesök med några dagar, varefter bilen inte längre kan startas. När användaruppgifterna sedan kontrolleras vid servicebesöket får övervakaren av försöket reda på att föraren brutit mot bestämmelserna.

I juni 2005 inleddes ett treårigt försök med alkolås avsett för personer som gjort sig skyldiga till rattfylleri. Syftet med försöket var att ta reda på hur väl alkolåset fungerar och i vilken utsträckning det accepteras i vårt land. Användningen av alkolås ska emellertid inte begränsas till enbart förare som har gjort sig skyldiga till rattfylleri, utan det finns också goda förutsättningar att använda alkolåset som allmänt hjälpmedel för att främja trafiksäkerheten, t.ex. inom yrkestrafiken. I augusti 2006 trädde en rekommendation om användning av alkolås vid skolskjutsar i bruk. För närvarande pågår också ett av pilotförsök med alkolås inom yrkestrafiken (ALPI) under kommunikationsministeriets ledning där ett antal företag har låtit installera alkolås i fordon som används för olika typer av köruppdrag. Med hjälp av den offentlighet projektet har fått försöker man öka den frivilliga användningen av alkolås. Tack vare den tekniska utvecklingen är det också högst sannolikt att alkolås i framtiden kommer att ingå i bilarnas standardutrustning. Då kommer användningen av alkolås inte att kräva några aktiva åtgärder, utan anordningen mäter alkoholhalten via förarens hud, t.ex. med hjälp av givare i ratten. Också sådana anordningar som utöver användning av alkohol förmår

upptäcka användning av läkemedel och narkotika är under utveckling.

2 Nuläge

2.1 Lagstiftning och praxis

Alkolås

Försöket med alkolås för personer som gjort sig skyldiga till rattfylleri reglerades genom lagen och förordningen om försök med alkolåsövervakad körrätt (360/2005, 431/2005). Till vägtrafiklagen (267/1981) fogades en ny 79 a § om övervakad körrätt och i bestämmelserna om körförbud gjordes vissa ändringar med anledning av den övervakade körrätten. Författningarna är i kraft så länge försöket pågår, dvs. till den 30 juni 2008. Därefter tillämpas lagstiftningen fortsättningsvis på dem vars övervakade körrätt fortfarande gäller.

I lagen om försök med alkolåsövervakad körrätt ingår bestämmelser om fordon som används i försöket, begäran om övervakad körrätt, förutsättningar för utlämnande av alkolåskörkort, program för bedömning av alkohol- eller drogberoende, kostnader samt avbrytande av provotiden. Förordningen om försök med alkolåsövervakad körrätt innehåller bestämmelser om tekniska krav på alkolåset, alkolåsets funktion, montering av alkolåset, avläsning av uppgifterna om användningen samt överlämnande av uppgifter till polisen.

Enligt 79 a § i vägtrafiklagen ska domstolen besluta om sådan övervakad körrätt som avses i lagen om försök med alkolåsövervakad körrätt för en person som gjort sig skyldig till rattfylleri enligt 23 kap. 3 § 1 mom. eller 4 § 1 eller 2 punkten i strafflagen, om den som ska meddelas körförbud begär det och bedöms kunna fullgöra de skyldigheter som hänför sig till övervakad körrätt, förutsatt att han eller hon inte döms till ovillkorligt fängelsestraff. Körförbudet ska utfärdas som villkorligt för den tid som den övervakade körrätten gäller. Det temporära körförbudet upphör och provotiden inleds när den som meddelats övervakad körrätt får ett alkolåskörkort i enlighet med 4 § 1 mom. i lagen om försök med alkolåsövervakad körrätt.

Provotiden är ett år. Med stöd av 2 momentet ska domstolen återkalla en övervakad körrätt och bestämma att ett villkorligt körförbud ska verkställas om den övervakade innan provotiden inleds eller under provotiden utan godtagbar orsak bryter mot begränsningarna i den övervakade körrätten eller försummar en skyldighet som utgör en del av den övervakade körrätten. I övrigt gäller för den övervakade körrätten i tillämpliga delar vad som bestäms i 79 § om villkorligt körförbud.

Lagstiftningen om övervakad körrätt trädde i kraft i början av juli 2005. En förutsättning för att få delta i försöket är att rattfylleri som konstaterats bero på användning av alkohol har inträffat efter att lagstiftningen trädde i kraft. Alkolåsövervakad körrätt är ett alternativ till ovillkorligt körförbud. I regel är deltagandet frivilligt och deltagaren betalar de kostnader som deltagandet föranleder. Deltagaren ska vara varaktigt bosatt i Finland och ha ett körkort som inte är enbart kortvarigt i minst klass B. Deltagaren ska också genomföra ett tolv månader långt program för bedömning av alkohol- eller drogberoende.

Fram till utgången av januari 2008 har 297 förare blivit antagna till försöket. Antalet har ökat under försökets gång. Under senare delen av 2005 antogs 19 förare, under 2006 antogs 113 förare och i fjol antogs 159 förare. Med beaktande av villkoren kan antalet anses vara det förväntade. Försöket kan också anses ha uppfyllt de förväntningar som ställdes på det. På basis av erfarenheterna av användningen av alkolås har man också fått kunskaper om hur anordningarna fungerar, hur de accepteras och hur effektiva de är med tanke på förhindrande av rattfylleribrott. Av deltagarna i försöket avbröt 16 (5,5 procent), varav fyra på egen begäran och fyra efter att de brutit mot reglerna för försöket. I fråga om åtta av deltagarna finns ingen närmare information om orsaken till avbrytandet.

Av de förare som 2006 fick inleda försöket var 88,9 procent män, vilket är en något lägre andel än andelen körförbudsbeslut som fattades i domstolarna (90,3 procent). Av de förare som meddelades övervakad körrätt år 2006 var en mellan 18 och 20 år, åtta mellan 21 och 29 år, 18 mellan 30 och 39 år, 39 mellan 40 och 49 år, 43 mellan 50 och 64 år och nio minst 65 år. Medelåldern var 48 år.

Statens tekniska forskningscentral (VTT) gjorde två undersökningar (Alkolukkokokeilu 2005—2008, prosessin seuranta Processutvärdering om alkolåsförsöken åren 2005—2008, kommunikationsministeriets publikationer 30/2007 och Alkolukkokokeilu, kokeilun suorittaneiden mielipiteitä [Deltagarnas åsikter i försök med alkolås], kommunikationsministeriets publikationer 38/2007) där man tog reda på hur processen med övervakad körrätt hade fungerat och deltagarnas synpunkter på försöket. I fråga om processen framgick det att informationen varit otillräcklig, och i detta avseende betonades polisens roll. Den tid som förflöt mellan rattfylleribrottet och ibruktagandet av alkolåset ansågs vara alltför lång, vilket huvudsakligen berodde på väntan på domstolsbehandling. Dessutom upplevdes det program för bedömning av alkohol- eller drogberoende som ingick i försöket och som var kopplat till den övervakade körrätten vara olämpligt och ineffektivt i sammanhanget. Enligt deltagarna fungerade dock processen som helhet väl. Enligt dem som deltog i intervjuerna i den senare studien upplevdes användningen av alkolås som ett straff och generande, och det var i allmänhet endast de närstående som visste om det. De flesta ansåg programmet för bedömning av alkohol- eller drogberoende vara en viktig del av försöket, men trots det ansåg få att de själva haft nytta av programmet. Nästan alla de intervjuade stödde en utökad användning av alkolås och ansåg det vara värt att pröva att göra det obligatoriskt för alla som gjort sig skyldiga till rattfylleri. Utifrån uppgifterna om användningen av alkolås och intervjuerna med deltagarna i försöket vet man att alkolås har förhindrat flera rattfylleribrott.

Rattfylleri

Om rattfylleri bestäms i 23 kap. 3 § i strafflagen (39/1889). Enligt 23 kap. 3 § 1 mom. gör den sig skyldig till rattfylleri som för ett motordrivet fordon eller en spårvagn efter att ha förtärt alkohol i en sådan mängd att alkoholhalten under eller efter färden är minst 0,5 promille i hans blod eller minst 0,22 milligram per liter i hans utandningsluft. I 2 mom. i paragrafen bestäms om nolltolerans i fråga om narkotika och i 3 mom. om

rattfylleri som föranleds av användning av något annat rusmedel än alkohol. För rattfylleri utdöms böter eller fängelsestraff för högst sex månader.

Om grovt rattfylleri bestäms i 23 kap. 4 § i strafflagen. Enligt 1 mom. 1 punkten är en av grunderna för grovt rattfylleri att alkoholhalten är minst 1,2 promille i gärningsmannens blod eller minst 0,53 milligram per liter i hans utandningsluft och enligt 2 punkten att gärningsmannens förmåga till de prestationer som uppgiften kräver är kännbart nedsatt. I den tredje punkten bestäms om grovt rattfylleri som grundar sig på användning av något annat rusmedel än alkohol. I alla punkterna förutsätts dessutom att omständigheterna är sådana att brottet är ägnat att äventyra någon annans säkerhet. För grovt rattfylleri utdöms minst 60 dagsböter eller fängelsestraff för högst två år.

Antalet rattfylleribrott som kommit till polisens kännedom var högst i början av 1990-talet (29 759). Därefter sjönk antalet snabbt och år 1994 uppgick antalet rattfylleribrott till 20 390. Därefter började antalet åter stiga. År 2005 registrerades 25 765 fall av rattfylleri. Enligt förhandsuppgifter ökade antalet rattfylleribrott med sju procent år 2007. Andelen grova rattfylleribrott är ca 60 % av alla rattfylleribrott. År 2006 utdömdes sammanlagt 12 506 fängelsestraff för rattfylleribrott, 389 för rattfylleri och 12 117 för grovt rattfylleri. Av fängelsestraffen var 4 201 (33,6 procent) ovillkorliga och av dem omvandlades 2 001 (47,6 procent) till samhällstjänst.

Den utökade användningen av utandningsprov under 1990-talet har bidragit till ökningen av antalet konstaterade fall av rattfylleri. Den utbredda användningen av mobiltelefoner har också gjort det lättare att anmäla misstänkta fall. Sedan 1998 har dessutom körning under påverkan av rusmedel definierats som rattfylleri. Införandet av nollgränsen från ingången av 2003 sänkte också polisens tröskel för ingripande i körning under påverkan av olika berusningsmedel och utökade också det antal utandningsprov som togs av förare misstänkta för att ha kört påverkade. Den andel av rattfyllerifallen som utgörs av fall där föraren varit påverkad av narkotika har ökat, vilket delvis beror på att nya kontrollanordningar har möjliggjort en effektiv-

re övervakning. Polisen har dessutom fått undervisning i hur man känner igen en narkotikapåverkad förare. Enligt de uppföljande mätningar som gjorts har det inte skett några väsentliga förändringar då det gäller förekomsten av rattfylleri åren 1996—2006. Andelen rattfulla utgör ca 0,15 procent av alla fordonsförare i trafiken.

Utifrån de undersökningar som gjorts uppskattas det att cirka hälften av rattfylleristerna är beroende av alkohol eller narkotika. På basis av de studier som gjordes åren 1994, 1999 och 2003 upprepar 8-9 procent av rattfylleristerna gärningen inom ett år. Cirka 1 500—2 000 förare årligen blir alltså fast för rattfylleri minst två gånger under loppet av ett år. Åren 1998—2003 blev 22,58 procent (21 096) av rattfylleristerna fast minst två gånger för rattfylleri.

Det föreslås inga ändringar i bestämmelserna i strafflagen om rattfylleri eller grovt rattfylleri, och ibruktagandet av alkohol i den form som föreslås i propositionen inverkar inte på de straff som utdöms för brotten.

Körförbud

Vägrafiklagen innehåller bestämmelser om körförbud. Enligt 75 § 1 mom. i vägrafiklagen ska en förare meddelas körförbud, om han konstateras ha gjort sig skyldig till grovt äventyrande av trafiksäkerheten, rattfylleri eller grovt rattfylleri. I sådana fall beslutar domstolen om körförbud i samband med behandlingen av brottmålet. I 2 mom. föreskrivs om de fall då polisen meddelar en förare administrativt körförbud. I propositionen föreslås inga ändringar i grunderna för utfärdande av körförbud.

I 76 § i vägrafiklagen finns bestämmelser om temporärt körförbud och omhändertagande av körkort, med stöd av vilka man i trafikövervakningen omedelbart kan ingripa i körrätten i fråga om förare som gjort sig skyldiga till trafikbrott. En polisman kan utfärda temporärt körförbud för den som har körrätt och omhändertar körkortet om det finns sannolika skäl att misstänka att han har gjort sig skyldig till rattfylleribrott enligt 23 kap. 3 § 1 mom. eller 4 § i strafflagen (1 punkten), om det finns skäl att misstänka att han har gjort sig skyldig till grovt äventyran-

de av trafiksäkerheten eller till rattfylleribrott enligt 23 kap. 3 § 2 eller 3 mom. i strafflagen (2 punkten), om det är sannolikt att det finns förutsättningar för att meddela körförbud med stöd av de brottsrelaterade bestämmelserna i 75 § 2 mom. (3 punkten) eller om det är uppenbart att körförmågan hos den som har körrätt på grund av sjukdom eller skada eller av någon annan sådan orsak har försämrats i sådan utsträckning att den övriga trafiken utsätts för väsentlig fara om körningen fortsätter och det därför inte kan anses tillräckligt att enbart utreda hälsotillståndet enligt 73 § 2 mom. (4 punkten). Med anledning av försöket med alkohol fogades temporärt nya 5 och 6 punkter till paragrafen enligt vilken en polisman kan utfärda temporärt körförbud om en innehavare av körrätt har begärt övervakad körrätt, men återtar sin begäran, eller om det finns skäl att misstänka att den som har körrätt har gjort sig skyldig till en sådan gärning eller försummelse som avses i 79 a § 2 mom. 2 punkten.

I 77 § i vägrafiklagen bestäms om tiden för temporärt körförbud. I de fall som avses i 76 § 1 punkten fortsätter det temporära körförbudet att gälla till dess domstolen beslutar om körförbud, liksom även enligt 76 § 2 punkten om det är sannolikt att den som har meddelats temporärt körförbud har gjort sig skyldig till en gärning som nämns i punkten. Enligt 77 § 2 mom. i vägrafiklagen får polisen bestämma att det temporära körförbudet ska upphöra redan innan domstolen beslutar om körförbud, om det på grundval av förundersökningen är uppenbart att domstolen kommer att meddela villkorligt körförbud. I 3 mom. bestäms om polismannens och polisens förfarande i de fall som avses i 76 § 3 och 4 punkten. I 4 mom. bestäms om återlämnande av körkortet när ovillkorligt körförbud inte meddelas eller temporärt körförbud inte hålls i kraft. Enligt det temporära 5 mom. fortsätter ett temporärt körförbud i de fall som avses i 76 § 5 och 6 punkten att gälla till dess domstolen beslutar att den övervakade körrätten återkallas och att det villkorliga körförbudet verkställs.

I 78 § i vägrafiklagen bestäms om utfärdande av körförbud. Enligt paragrafen kan körförbud meddelas för högst fem år i de fall

som avses i 75 § 1 mom. I paragrafen föreslås inga ändringar.

Enligt 79 § i vägtrafiklagen kan en domstol när den meddelar körförbud, om allmän fördel inte kräver något annat, förklara förbudet villkorligt såvida körrätten för den som förbudet gäller är nödvändig i hans yrke eller det finns något annat särskilt vägande skäl, och gärningen inte har medfört fara för andras säkerhet. För en gärning som har begåtts medan körförbud eller temporärt körförbud är i kraft eller under den i 2 mom. nämnda provotiden kan körförbud inte meddelas villkorligt. Enligt 2 mom. är körförbudet villkorligt under en av domstolen fastslagen tid (provotid), minst ett och högst tre år. Provotiden börjar när utslag om villkorligt körförbud har avkunnats eller givits. I domstolens utslag ska meddelas när provotiden för det villkorliga körförbudet upphör. Enligt 3 mom. ska domstolen bestämma att det villkorliga körförbudet ska verkställas, om den som meddelats körförbud under provotiden gör sig skyldig till en gärning som avses i 75 § 1 mom. Domstolen behöver dock inte bestämma att körförbudet ska verkställas, om föraren inte döms till straff för en gärning som avses i 75 § 1 mom. När det bestäms att ett villkorligt körförbud ska verkställas, motsvarar förbudets sista giltighetsdag den sista giltighetsdagen för det längsta gällande körförbudet. Domstolens utslag verkställs även om det överklagas. Enligt 4 mom. ska i domstolens utslag nämnas de omständigheter som medför att det villkorliga körförbudet ska verkställas. Om det inte inom ett år efter provotidens utgång har bestämts att det villkorliga körförbudet ska verkställas, har körförbudet upphört.

De körförbud som meddelats i Finland är korta i internationell jämförelse, eftersom domstolarna i allmänhet använder endast den första fjärdedelen av den maximitid på fem år som fastställts för meddelande av körförbud. År 2005 trädde nya bestämmelser om minimitiden för körförbud i kraft, varefter körförbuden har blivit längre. Enligt en separat utredning fastställde de körförbud som år 2007 meddelades för grovt rattfylleri i 26,4 procent av fallen för 3—6 månader, i 24,7 procent av fallen för 6—12 månader och i 23,4 % av fallen för mer än ett år. År 2001

meddelades knappt 5 procent av körförbuden för mer än ett år. Av de körförbud som meddelades för grovt rattfylleri utfärdades 12,0 procent för 3—6 månader, 35,5 procent för 6—12 månader och 45,8 procent för mer än ett år, medan motsvarande siffra för år 2001 var drygt 10 procent. År 2006 avgjordes i domstol sammanlagt 25 032 mål med utlåtande om körförbud. I 22 641 av fallen meddelades ovillkorligt körförbud. Körförbudet ansågs i 868 fall ha blivit avtjänat till fullo på grund av den tid ett temporärt körförbud varat och villkorligt körförbud meddelades i 1 324 fall.

Alkoholrelaterade olyckor

Alkoholen har del i omkring var fjärde dödsolycka i Finland och i ungefär var sjätte olycka där någon skadas. Olycksrisken ökar markant när alkoholhalten i blodet stiger. Risken är i genomsnitt trefaldig när alkoholhalten i blodet är 0,8 promille och 40-faldig när alkoholhalten överstiger 1,5 promille. Antalet som dött i fall av rattfylleri (då alkoholhalten i förarens blod varit minst 0,5 promille) var som högst år 1990 då 152 människor dog. Efter detta sjönk antalet dödsfall fram till år 1996 (78 döda), varefter utvecklingen har varierat nästan från år till år. År 2006 dog 88 människor i rattfylleriolyckor, av vilka 63 var berusade förare, 22 passagerare till berusade förare och 3 utomstående. De utomståendes antal var då det lägsta på flera decennier. På 2000-talet har i medeltal 82 människor per år dött i rattfylleriolyckor.

Undersökningskommissionerna för trafikolyckor undersökte år 2006 sammanlagt 255 trafikolyckor med dödlig utgång för personer som varit med i något motorfordon. Av dem hade 77 (33 procent) av någon av inblandade förarna en alkoholhalt på minst 0,5 promille. Antalet och den relativa andelen alkoholrelaterade olyckor ökade jämfört med året innan. Bland de alkoholrelaterade olyckorna med dödlig utgång framträder singelolyckorna, vars andel var 70 procent åren 2002—2006, och kollisionerna, som uppgick till 30 procent.

Ett typiskt drag för de alkoholrelaterade olyckorna med dödlig utgång är att föraren av ett motordrivet fordon kör under stark på-

verkan av alkohol. Alkoholhalten i blodet hos 88 procent av förarna översteg gränsen för grovt rattfylleri år 2006. Ett annat typiskt drag är att alkoholhalten i blodet hos förarna vid singelolyckor är högre än hos de förare som är inblandade i kollisioner. Olyckorna är koncentrerade till sommarmånaderna, veckosluten samt nattens första timmar. Detta gäller i synnerhet olyckor där endast ett fordon är inblandat. Av de alkoholrelaterade olyckorna med dödlig utgång (78 procent år 2006) skedde den övervägande delen inte på riksvägarna utan på mindre vägar eller gator.

Rattfylleri är ännu farligare för yngre än för äldre ålderskategorier. Detta avspeglar sig i att av dem som vid trafikuppföljningar kör alkoholpåverkade är andelen unga förare cirka 10 procent, av dem som åker fast för rattfylleri utgör de unga förarna cirka 20 procent och av de rattfyllerister som är delaktiga i olyckor med dödlig utgång utgör de unga förarna cirka en tredjedel. Hur stor andel unga förare som dör understryks också av det faktum att unga personers fysiska förmåga att klara en kollision är betydligt bättre än hos genomsnittet av befolkningen.

Rattfylleri är ett slag av brottslighet som är typisk för män. Av dem som är delaktiga i allvarliga rattfyllerioluckyor är 90 procent män. På 2000-talet sammanhänger ökningen i personskador vid olyckor som beror på rattfylleri till den ökade andelen personskador som orsakats av i synnerhet rattonyktra unga förare i åldern 18–24 år.

Program för bedömning av alkohol- eller drogberoende

I Finland har man sedan 1998 strävat efter att reda ut alkohol- eller narkotikaberoende som hinder för körrätt genom ett särskilt program för bedömning av alkohol- eller drogberoende. I syfte att göra den praktiska verksamheten tydligare utarbetade social- och hälsovårdsministeriet en handbok om bedömningen (Rusmedelsberoendet och körförmågan, 1998:6) för läkare. Bedömningen av alkohol- eller drogberoendet tar tre till sex månader och under den tiden erbjuds deltagaren hjälp att hantera användningen av alkohol eller droger. För att ett positivt utlåtande ska ges krävs kontroll över användningen av al-

kohol och droger och en minskning av den totala konsumtionen.

Om en förare som har en kortvarig körrätt gjort sig skyldig till ett rattfylleribrott en gång eller om en förare som har permanent körrätt gjort sig skyldig till rattfylleribrott vid upprepade tillfällen under en treårsperiod, hänvisar polisen föraren till en läkare för bedömning. Förutom rattfyllerister kan polisen även hänvisa personer som gripits för narkotikabrott eller som upprepade gånger tagits i förvar på grund av att de varit påverkade av rusmedel till bedömning av alkohol- eller drogberoende (Inrikesministeriets anvisning till polisen SM-2003-03220/Vi-3). Av dem som deltar i försöket med alkoholås förutsätts att de ska genomföra ett tolv månader långt bedömningsprogram som en del av den övervakade körrätten.

Hur effektivt bedömningsprogrammet är när det gäller att minska rattfylleriet undersöktes i en uppföljningsundersökning som blev klar 2006. Enligt den påverkade inte bedömningen av rusmedelsberoendet och den vård som ingick antalet förnyade rattfylleribrott, men belastade däremot missbrukarvården avsevärt. Problemet är att det är meningen att missbrukarvårdens resurser i detta fall ska utnyttjas av personer som inte har någon verklig motivation för vård, utan vars enda ambition är att få sitt körkort tillbaka. Vården ger därför inte önskat resultat och den belastning som den ger upphov till minskar möjligheterna för dem som verkligen vill få missbrukarvård att få det. Under 2008 kommer det att göras omfattande ändringar i bedömningsprogrammet under social- och hälsovårdsministeriets ledning. Syftet med ändringarna är att i stället för att inrikta missbrukarvårdens resurser på det bedömningsprogram som visat sig vara otillräckligt använda dem på ett mera ändamålsenligt sätt och göra det lättare för dem som har alkohol- eller narkotikaproblem att få vård.

2.2 Den internationella utvecklingen samt lagstiftningen i utlandet och i EU

Det finns för närvarande ingen gemenskapslagstiftning om alkoholås. I de flesta västeuropeiska länder pågår något försök med al-

kolås i syfte att förhindra rattfylleri, antingen då det gäller förare som redan har gjort sig skyldiga till rattfylleri eller förare inom yrkestrafiken.

Sverige

I Sverige inleddes ett försök med alkoholås i tre län i början av februari 1999 och utvidgades i oktober 2003 till att omfatta hela landet. I Sverige kan alla vars körkort återkallats på grund av rattfylleri eller grovt rattfylleri delta i försöket. Deltagaren betalar alla kostnader som föranleds av försöket, inklusive ansökningsavgiften och avgiften för länsstyrelsens övervakning. Kostnaderna är för närvarande omkring 50 000 kronor (ca 5 250 euro) för den tid försöket varar. I Sverige ses alkoholåset som en vårdmetod för personer med alkoholproblem och staten bekostar i allmänhet inte behandling av alkoholproblem såsom enbart en sjukdom.

Enligt Sveriges lagstiftning är återkallande av körkort en påföljd som hänför sig till kör-rätten och som är förknippad med en tidsfrist inom vilken ett nytt körkort inte får beviljas. Tidsfristen är minst en månad och högst tre år, men i fall som gäller grovt rattfylleri (1,0 promille) minst ett år. Den genomsnittliga tiden för vilken körkort återkallas på grund av rattfylleri är 14 månader. Om körkortet återkallas för över ett år krävs ett nytt körkortsprov och ett lämplighetstest för att föraren ska återfå körkortet. I motsats till utmätande av straff för rattfylleri sker återkallelse av körkort genom ett administrativt förfarande och utförs av länsstyrelsen. Straffen för rattfylleri i Sverige är i allmänhet böter eller fängelse, och dessa straff är i kraft även om föraren deltar i försöket med alkoholås. Av de förare för vilka körkortet återkallats för över ett år deltog 12 % i försöket.

Den som deltar i försöket med alkoholås i Sverige ska ha alkoholåset i sin bil i två års tid oberoende av den tid för vilken hans eller hennes körkort återkallats på grund av rattfylleri. Med tre månaders mellanrum ska deltagaren genomgå läkarundersökning och under det andra försöksåret ska han eller hon kunna föra en så gott som nykter livsstil, annars utesluts han eller hon ur försöket. I försöket följs också deltagarnas andra trafikför-

seelser och anställande på grund av fylleri. En person kan uteslutas ur försöket t.ex. om han eller hon gör sig skyldig till fortkörning. Inom försöket tillåts också endast ett startförsök där utandningsprovet innehåller över 0,2 promille alkohol. Om det händer en andra gång utesluts personen ur försöket. Om en person utesluts ur försöket träder återkallelsen av körkortet i kraft, och försökstiden förkortar inte den tid det återkallats för. På grund av de stränga reglerna utesluts nästan hälften av deltagarna. De vanligaste orsakerna var att deltagarna inte kunde kontrollera sin användning av alkohol tillräckligt under det andra året av försöket eller att de gjorde flera försök att starta bilen när de var berusade.

Under försöket har man i Sverige noterat en betydlig nedgång i antalet rattfyllerifall under den tid alkoholåset varit i bruk. Efter att användningen av alkoholås avslutats ökar antalet återfall bland rattfylleristerna, men flest bland de förare som har avbrutit försöket. Man har också noterat en positiv utveckling i sjukfrånvaron och antalet vård dagar. Till problemen hör det låga deltagarantalet och den stora andel som avbrutit försöket. Deltagarna har ansett det vara bra att ett program för alkohol- eller drogberoende är kopplat till användningen av alkoholåset. Användningen av alkoholåset ansågs vara besvärlig, särskilt under körning, och kostnaderna för att delta i försöket alltför höga.

Sverige har under de senaste åren strävat efter en kraftig ökning i användningen av alkoholås. Inom yrkestrafiken används redan nästan 30 000 alkoholås och antalet förväntas bli det dubbla under de närmaste åren. Man bereder också lagstiftning enligt vilken alkoholås ska föreskrivas som en förutsättning för att förare som gjort sig skyldiga till rattfylleri ska få kör rätt. Man planerar också att ge läkare rätt att ordinera sina patienter alkoholås som förutsättning för kör rätt. Man har också fortfarande som mål att alkoholåset så snart som möjligt ska bli standardutrustning i nya bilar, först i bussar och lastbilar och därefter i person- och paketbilar.

USA

Alkolåset togs först i bruk i delstaten Kalifornien 1986 och nu används det i 43 delstater. För närvarande använder omkring 70 000 personer alkolås. Inom frivilliga program tar omkring 10—20 % av de förare som uppfyller kriterierna för att delta i programmet alkolås i bruk. Deltagaren betalar de kostnader som föranleds av användningen av alkolåset.

Körförbuden är betydligt längre i USA än i Finland. Alkolås är vanligen ett frivilligt alternativ till körförbud, men i åtminstone 11 delstater har man också erfarenhet av obligatorisk användning av alkolås som ett villkor för att personer som upprepade gånger gjort sig skyldiga till rattfylleri ska återfå sitt körkort. I USA verkställs ofta även långa körförbud innan alkolås tas i bruk. I allmänhet är användningen av alkolås inte förenat med läkarkontroller.

Enligt de resultat som uppnått förhindrar alkolåset effektivt att rattfylleri upprepas under användningstiden, men när alkolåset inte längre används återgår antalet fall av upprepat rattfylleri till den tidigare nivån. I frivilliga program, i vilka deltagarna varit personer som upprepade gånger gjort sig skyldiga till rattfylleri eller personer som första gången haft hög alkoholhalt i blodet, har andelen återfall i allmänhet varierat mellan 0,5 och 5 % under tiden för alkolåsprogrammet. I de försök där alkolåset varit obligatoriskt har andelen uttagningsprov med en alkoholhalt som överstiger den tillåtna gränsen varit större än i frivilliga försök.

Canada

I Canada togs alkolås i bruk i provinsen Alberta år 1990. I Alberta är det möjligt att delta frivilligt i programmet med alkolås, men alkolås kan också vara en obligatorisk förutsättning för att en person ska återfå sitt körkort. Genom frivillig användning av alkolås kan tiden för körförbud förkortas. Innan alkolåset kan tas i bruk av frivilliga förutsätts dock att sökanden haft vanligt körförbud i minst tre månader, betalat böterna och avgifterna samt genomgått den utbildning och rehabilitering som krävs. Alkolåset ska användas i minst sex månader i Canada och

deltagaren betalar de kostnader som alkolåset föranleder.

Om det bestäms att användningen av alkolås ska vara obligatorisk för en person måste personen i fråga vänta minst sex månader innan han eller hon får börja använda alkolåset. Enligt kanadensiska experter borde körförbud inte krävas innan man får börja använda alkolåset. Alkolåset ska vara installerat under hela den tid det ursprungliga körförbudet skulle ha gällt, dock i minst sex månader. Personer som upprepade gånger gjort sig skyldiga till rattfylleri ska också före perioden med alkolås delta i ett bedömnings- och handledningsveckoslut.

Enligt resultaten i Alberta förhindrar alkolåset rattfylleri på ett mycket effektivt sätt och man har även kunnat konstatera att det haft positiv inverkan i ett längre perspektiv. I Alberta deltar omkring 10 % av dem som dömts för rattfylleri i programmet med alkolås.

Endast två av provinserna i Canada har inte tagit alkolås i bruk. Obligatorisk användning av alkolås lämpar sig enligt de kanadensiska erfarenheterna i regel för personer som upprepade gånger gjort sig skyldiga till rattfylleri. Som frivilliga användare av alkolås lämpar sig även personer som för första gången blivit fast för rattfylleri. Ett problem inom det frivilliga programmet med alkolås är den låga deltagarprocenten, som i Canada i allmänhet varierar mellan 1—10 % av dem som uppfyller kriterierna för att få delta. På detta inverkar bl.a. att behovet att använda bil är litet, att risken för att åka fast när man kör utan körkort är liten, att alkolåset föranleder kostnader samt att man känner sig besvårad över att i offentligheten blåsa i alkolåset.

Australien

Alkolåset togs först i bruk i delstaten South Australia år 2000 och nu används det i åtminstone tre delstater. Försöken med alkolås skiljer sig avsevärt mellan de olika delstaterna. I regel är deltagandet frivilligt och deltagaren betalar de kostnader som deltagandet föranleder. I delstaten Victoria med fem miljoner invånare är alkolås emellertid obligatoriskt för personer som upprepade gånger gjort sig skyldiga till rattfylleri.

Den lag som gäller alkolås trädde i kraft i Victoria 2002 och det första alkolåset installerades i maj 2003. Personer som upprepade gånger gjort sig skyldiga till rattfylleri måste efter det att körförbudet upphört använda alkolås mellan ett och fyra år, i allmänhet 3—4 år. Alkolåset får inte avlägsnas förrän domstolen har gett sitt tillstånd till det. Utöver personer som upprepade gånger gjort sig skyldiga till rattfylleri måste också sådana förare under 26 år som för första gången gjort sig skyldiga till rattfylleri med en promillehalt över 0,7 använda alkolås i minst sex månader efter att körförbudet upphört. På motsvarande sätt måste alla som för första gången gjort sig skyldiga till rattfylleri använda alkolås om promillehalten överstigit 1,5. Domstolarna hade fram till november 2006 dömt 6 358 körkortsinnehavare till körrätt endast med alkolås och 84 procent av dem hade låtit installera alkolås i bilen. I november 2006 använde 2 374 förare alkolås.

Europeiska unionens förundersökning och försök

Europeiska unionen (EU) genomförde åren 2000—2001 en förundersökning om ibruktagande av alkolås, i vilken Nederländerna, Tyskland, Finland och Danmark deltog. Finlands representant vid beredningen av förundersökningen var statens tekniska forskningscentral (VTT). Enligt förundersökningen kan man minska rattfylleriet med hjälp av alkolås och i de medlemsländer som vill delta borde en fältstudie genomföras så att man får praktisk erfarenhet. Målgruppen för försöket var personer som gjort sig skyldiga till rattfylleri, i synnerhet de som upprepade gånger gjort sig skyldiga till rattfylleri. Möjliga försöksobjekt var också transportföretags fordon som transporterar farliga ämnen, buss- och taxibolagens fordon samt bilskolornas fordon.

I slutet av år 2004 inleddes begränsade försök med alkolås i Belgien, Spanien och Tyskland och dessutom i Norge. Avsikten med dessa försök var att undersöka alkolåsets sociologiska, psykologiska, beteendevetenskapliga och praktiska konsekvenser för förare, passagerare och transportföretag. I Spanien och Norge var målgrupperna bussar och

taxibilar, i Tyskland varutransportbilar och i Belgien personer som upprepade gånger gjort sig skyldiga till rattfylleri samt personer som var beroende av alkohol men som varit nyktra i sex månader. Försöket varade i ett år och omfattade totalt 150 förare. Dessutom utredes hur 90 familjemedlemmar, passagerare och förmän på transportföretag förhöll sig till alkolåset. Avsikten med de begränsade fältstudierna är att ge kunskapsunderlag för mera omfattande försök.

Under försöket gjordes iakttagelsen att användningen av alkolås var ganska okomplicerad och att det inte störde utförandet av transportuppgifter. Förare, företag och deras samarbetsparter förhöll sig i huvudsak positivt till alkolåsen. Alkolåset förhindrade rattfylleribrott i bägge användarkategorierna. I de alkolås som användes inom yrkestrafiken gjordes dock färre utandningsprov som överskred gränsen än i alkolåsen hos dem som gjort sig skyldiga till rattfylleri. Alkolås ansågs överlag vara ett bra sätt att öka transportsäkerheten och minska antalet rattfylleribrott.

Frankrike

I Annecy-regionen inleddes år 2004 ett försök med alkolås för personer som gjort sig skyldiga till rattfylleri. Försöket utvidgades följande år till att omfatta fyra andra domkretsar. Deltagandet i försöket är frivilligt och avsett för personer som för första gången gjort sig skyldiga till rattfylleri. Deltagarna måste använda alkolås under sex månader och själva stå för kostnaderna.

Storbritannien

Från och med 2004 har ett begränsat försök med alkolås avsett för personer som gjort sig skyldiga till rattfylleri pågått i Storbritannien. År 2006 godkände parlamentet en lag enligt vilken domstolen kan besluta att en förare som gjort sig skyldig till rattfylleri ska använda alkolås. Några sådana beslut har dock inte meddelats på grund av problem med övervakningen. Svårigheten består i att förarna i Storbritannien inte är tvungna att ha med sig sitt körkort, och polisen kan därför

inte övervaka skyldigheten att använda alkolås.

Norge

I Norge planeras ett försök med alkolås för personer som gjort sig skyldiga till rattfylleri. Avsikten är att försöket ska inledas 2009. Norge strävar enligt svensk modell efter att främja användningen av alkolås inom yrkes-trafiken. Som exempel tjänar vägverket i Norge som kommer att låta installera alkolås i alla sina bilar.

Nederländerna

I Nederländerna inleds ett begränsat försök med alkolås för cirka 60-80 frivilliga 2008. Ett nationellt alkolåsprogram för personer som gjort sig skyldiga till rattfylleri ska enligt planerna inledas 2010.

2.3 Bedömning av nuläget

Målet för den förbättrade trafiksäkerheten i vårt land är att högst 250 personer ska dö i trafiken 2010. För att detta stränga mål ska kunna nås måste antalet olyckor som beror på berusningsmedel minska. Rattfylleri är ett mycket komplext fenomen, och ett effektivt trafiknykterhetsarbete kräver att flera olika åtgärder kombineras till en fungerande helhet. I den riksomfattande trafiksäkerhetsplanen 2006—2010 presenteras flera förslag till hur de traditionella metoderna för att minska rattfylleribrott kunde utvecklas.

En viktig metod för att minska rattfylleriet är den övervakning som polisen står för. Det är möjligt att effektivisera denna övervakning ytterligare och öka risken för att rattfylleristerna åker fast genom att till ort och tid förlägga övervakningen så att den sker där och då de flesta rattfyllerifallen förekommer och genom att vidareutveckla informationen om övervakningen, t.ex. med hjälp av informationstaylor. Det är också möjligt att effektivisera övervakningen genom att utveckla utrustningen för konstaterande av brott och genom att förenkla processerna för tillsyn och rättslig behandling. Detta mål kan nås bl.a. genom att man tar i bruk flyttbara preci-

sionsalkometrar och nya hjälpmedel för att avslöja användningen av andra berusningsmedel än alkohol. Genom att processen förenklas och utrustningen för att konstatera brott förbättras kan vid behov också tröskeln för att ingripa sänkas och antalet steg utökas.

Man strävar efter att påverka nuvarande och kommande förarens inställning till rattfylleri genom kampanjer och genom att behandla konsekvenserna av alkoholbruk i trafiken som en del av rusmedelsupplysningen och hälsokunskapen i skolan. Enligt trafiksäkerhetsplanen strävar man också efter att öka informationen om rattfylleribrott till kommunernas hälsovårdspersonal och representanterna för rättsväsendet.

I internationell jämförelse är körförbudet i Finland rätt kortvariga. Längre körförbud hjälper förstås inte heller alltid om den som meddelats körförbud fortfarande har ett fordon i sin besittning. I undersökningarna i USA och Canada har man konstaterat att 75—80 % av dem som dömts till ovillkorligt körförbud kör under den tid körförbudet är i kraft. Liknande uppskattningar har också presenterats i Sverige. I synnerhet i fall där personer upprepade gånger gjort sig skyldiga till grovt rattfylleri borde man överväga att ta den skyldiges bil i beslag. Åklagarväsendet strävar efter ett mera enhetligt förfarande.

Enligt trafiksäkerhetsplanen bör de metoder som redan används vidareutvecklas, men den utveckling som antalet rattfyllerifall och alkoholrelaterade olyckor uppvisar ger vid handen att enbart dessa metoder inte räcker för att minska rattfylleriet. Ibruktageandet av ny teknik erbjuder dock lovande möjligheter inför framtiden. En utökad användning av alkolås har i trafiksäkerhetsplanen lyfts fram som ett av de viktigaste projekten under planperioden för att minska antalet alkoholrelaterade olyckor.

Alkolåset har i utländska undersökningar visat sig vara effektivt när det gäller att minska antalet rattfyllerifall och erfarenheterna av försöket med alkolås har varit positiva också i vårt land. Sakkunniga inom trafiksäkerhetsbranschen är eniga om att en utökad användning av alkolås kan minska antalet rattfyllerifall betydligt. Målet är att alkolås så snart som möjligt ska ingå i standardutrustningen i nya bilar. Detta är troligtvis möj-

ligt först på 2010-talet, eftersom bestämmelserna om fri rörlighet för varor och om typgodkännande av fordon gör att saken först måste godkännas av EU. För att nå detta mål krävs det långsiktigt arbete men användningen av alkohol ska bör utvidgas stegvis redan innan det börjar ingå i standardutrustningen för att antalet alkoholrelaterade olyckor ska minska. En mera utbredd användning av alkohol stöder också målet att alkohol ska ingå i bilarnas standardutrustning. Ett ökat antal användare sänker priset för det enskilda alkoholset och främjar produktutvecklingen, vilket är en förutsättning för att få med anordningen i standardutrustningen. Viktiga krav är att alkoholseten ska bli lättare och snabbare att använda samtidigt som tillförlitligheten ökar. Det bör också noteras att den genomsnittliga åldern för en bil i Finland är ungefär tio år, och det kommer därför att dröja länge innan alla bilar är utrustade med alkoholset, om förarna inte förpliktas att installera alkoholset i efterhand.

Man planerar också att alkoholset ska utfärdas som förutsättning för körkort till förare som upprepade gånger gör sig skyldiga till rattfylleri. Enligt bedömningar kör en rattfyllerist bil i berusat tillstånd 200 gånger för varje gång han eller hon åker fast så länge trafikövervakningen är på nuvarande nivå, och de som upprepade gånger gör sig skyldiga till rattfylleri är därför en betydande riskfaktor i trafiken. De som upprepade gånger kör påverkade har också en högre alkoholhalt i blodet och allvarigare beroendeproblem än de som åker fast för första gången. De som upprepade gånger gör sig skyldiga till rattfylleri är orsak till nära hälften av de olyckor med dödlig utgång där alkohol har andel i olyckan, dvs. till cirka 35 dödsfall årligen. Enligt uppskattningar skulle alkoholset kunna förhindra cirka 70 procent av dessa dödsfall, dvs. 25 fall årligen. Genom användningen av alkoholset vore det utöver att förhindra rattfyllerifall också möjligt att hjälpa alkoholmissbrukare att hantera sina problem. En ökad användning av alkoholset är alltså inte enbart en trafiksäkerhetsåtgärd, utan den stöder också målen inom social- och hälsovårdssektorn.

Kravet på alkoholset för förare som upprepade gånger gjort sig skyldiga till rattfylleri kanske inte leder till att man lyckas förhindra de

allra mest förhårdade från att köra berusade, eftersom de kör bil vare sig de har körkort eller inte. Om man inte lyckas påverka själva alkoholproblemet kan man påverka denna grupp effektivast genom en konfiskering av fordonet. En betydande del av dem som upprepade gånger gjort sig skyldiga till rattfylleri är emellertid personer som inte i nyktert tillstånd vill göra sig skyldiga till rattfylleri och som efteråt ångrar sig, men som i berusat tillstånd av olika skäl har behov av att köra bil. Dessa personer är troligen beredda att installera alkoholset i sin bil, om det är en förutsättning för att de ska få behålla sin körkort.

3 Propositionens mål och de viktigaste förslagen

3.1 Målsättning och alternativ

Syftet med propositionen är att minska de alkoholrelaterade trafikolyckorna och därmed förbättra trafiksäkerheten genom en fortsatt och vidareutvecklad användning av alkoholset. Det treåriga försöket med alkoholset övervakad körkort upphör i juni 2008, om man inte förlänger den nuvarande lagstiftningens giltighet eller stiftar nya lagar. På grund av att alkoholset har en betydande potential med tanke på trafiksäkerheten är det skäl att fortsätta och utvidga användningen av alkoholset. Samtidigt bör man i mån av möjlighet rätta till de olägenheter som har noterats under försöket. I synnerhet är det viktigt att ta itu med den fördröjning av ibruktagandet av alkoholset som konstaterats i det pågående försöket. I flera utländska undersökningar rekommenderas ett snabbt ibruktagande av alkoholset efter det att en förare har gjort sig skyldig till rattfylleri, eftersom man då kan förhindra att personen t.ex. förlorar jobbet eller hamnar i en negativ spiral på grund av att det blir svårare att upprätthålla sociala kontakter utan körkort. Användningen av en bil som är utrustad med alkoholset kräver att alkoholanvändningen är under kontroll, och anordningen är därför till hjälp också när det gäller att kontrollera användningen av berusningsmedel.

När det gäller förare som gjort sig skyldiga till rattfylleri kan användningen av alkolås antingen fortsätta utifrån gällande lagstiftning eller genom att skapa ett alldeles nytt förfarande med vidhängande lagstiftningsstruktur. Försöket har visat att lagstiftningen om alkolås och dess begrepp till största delen har fungerat, och denna proposition utgår därför från den gällande lagen som har ändrats på det sätt som ansetts nödvändigt. Omfattande strukturella ändringar skulle också ge upphov till tidsmässiga svårigheter, eftersom det pågående projektet för en totalreform av servicen (PALKO-projektet) vid Fordonsförvaltningscentralen (AKE) gör att inga större ändringar kan göras i fordonsregistret. Att hålla fast vid den gällande strukturen sparar pengar och underlättar verksamheten i övergångsskedet. Det bör noteras att det under cirka ett års tid efter att den nya lagstiftningen trätt i kraft kommer att finnas två system för övervakad körrätt samtidigt, eftersom de som har gjort sig skyldiga till rattfylleri under den tid den gällande lagstiftningen är i kraft kommer att följa bestämmelserna enligt denna under hela den tid den övervakade körrätten gäller.

Medan det pågående försöket planerades var ett viktigt mål att rattfylleri inte skulle förhindras enbart i teknisk bemärkelse under den tid alkolåset var i bruk utan också att påverka det missbruk som ofta utgör bakgrunden till rattfylleribrott, och därmed nå mera bestående positiva resultat. I detta syfte förenades den övervakade körrätten med villkoret att programmet för bedömning av alkohol- eller drogberoende skulle genomföras. På grund av de problem som konstaterats i fråga om bedömningsprogrammet kommer dess ställning som en del av den övervakade körrätten att omprövas. Det är meningen att bedömningsprogrammet ska genomgå märkbara ändringar i framtiden, men ändringarna är fortfarande i planeringsstadiet.

Vid utvärderingen av försöket med alkolås framgick det att de yrkesverksamma inom missbrukarvården i regel inte stöder ett obligatoriskt förenande av programmet för bedömning av alkohol- eller drogmissbruk till användningen av alkolås. De som deltog i försöket med alkolås ansåg programmet för bedömning av alkohol- eller drogmissbruk

vara en viktig del av försöket, men de flesta ansåg ändå att de själva inte haft nytta av programmet. Mest värdesatte deltagarna att de fått träffa en yrkesperson inom missbrukarvården (sjukskötare) och minst värdesatte de mötena med läkare. Vid beredningen av propositionen har alternativen varit att slopa deltagandet i programmet helt eller att underlätta kraven på deltagande avsevärt. Som den bästa lösningen betraktades ett obligatoriskt besök hos en yrkesutbildad person inom missbrukarvården, varvid den rattfyllerimisstänkta på bästa möjliga vis får information om berusningsmedlens inverkan på hälsan och olika vårdmöjligheter. Å andra sidan belastas inte missbrukarvården i onödan av personer som inte är motiverade att genomgå vård.

I vissa utländska undersökningar har det rekommenderats att den tid alkolåset måste vara i bruk ska anpassas till hur väl den övervakade klarar sig. Alkolåset måste användas längre om den övervakade upprepade gånger försöker starta bilen trots att han eller hon är berusad. Om den övervakade däremot klarar sig bra ska belöningen vara en kortare användningstid. Svårigheten att på förhand bedöma hur lång tid alkolåset ska vara i bruk är ett problem, liksom också problem i fråga om rättsskydd och bevisning som kan uppstå om anordningen eventuellt krånglar och på grund av att samma bil i allmänhet används av fler än en person. Att förena förfarandet med körförbuds- och körkortssystemen skulle innebära omfattande svårigheter, och man beslöt därför att föreslå att hur lång användningstiden för alkolås ska vara fastställs av domstol, men den ska därefter inte kunna ändras.

3.2 De viktigaste förslagen

I propositionen föreslås att det stiftas en lag om alkolåsövervakad körrätt genom vilken de bestämmelser som gäller det treåriga försöket med alkolås, vilket upphör i juni 2008, permanentas. Enligt förslaget ska den som gjort sig skyldig till rattfylleri ha alkolås i sitt fordon under en provotid. Lagen innehåller bestämmelser om den övervakade körrättens innehåll, avbrytande av provotiden, de skyldigheter som hänför sig till den övervakade

körrätten och förfaranden för att fullgöra bestämmelserna. Propositionen grundar sig i huvudsak på den lagstiftning som varit gällande under försökstiden. I motsats till vad som gällt under försöket ska provotiden inte vara fast, utan domstolen ska fastslå dess längd inom de gränser som föreskrivs i vägtrafiklagen. Det föreslås att provotiden ska vara minst ett år och högst tre år.

Den viktigaste ändringen i denna proposition jämfört med försöket är att det föreslås att polisen ska ha rätt att utfärda övervakad körrätt redan innan ärendet har behandlats i domstol om det kan anses stå klart att villkorligt körförbud kommer att utfärdas. Avsikten är att om den som är misstänkt för rattfylleri ber att få övervakad körrätt och uppfyller förutsättningarna enligt lagen om övervakad körrätt och vägtrafiklagen, ska polisen kunna bestämma att den övervakade körrätten ska börja. Domstolen ska fatta det slutliga beslutet, men genom detta förfarande kan ibruktandet av alkohol snabbas upp, vilket undersökningar har visat kan förhindra återfall. Det föreslås att en ändring görs i den paragraf i vägtrafiklagen enligt vilken polisen för närvarande kan återställa körrätten innan domstolen har fattat beslut om körförbud.

Det föreslås att begreppet övervakad körrätt, som tagits i bruk under försöket med övervakad körrätt, ska användas också i fortsättningen. Enligt förslaget ska detta också nu ske genom att en ny 79 a § fogas till vägtrafiklagen. I paragrafen bestäms att övervakad körrätt ska utfärdas i situationer där en person misstänkt för rattfylleri har begärt att få övervakad körrätt. Dessutom föreslås att ett tillägg till bestämmelserna om utfärdande av temporärt körförbud och tiden för temporärt körförbud görs i vägtrafiklagen på grund av möjligheten till övervakad körrätt.

Enligt lagförslaget kan övervakad körrätt beviljas sådana i Finland bosatta personer som misstänks för rattfylleri eller grovt rattfylleri och har körrätt för personbil, paketbil, lastbil, buss eller traktor. En ändring som föreslås jämfört med försöket är att övervakad körrätt i fortsättningen ska kunna beviljas också personer med kortvarig körrätt, vilket i huvudsak gäller unga förare. Enligt förslaget ska alkohol också kunna installeras i tunga fordon och traktorer. Personer som gjort sig

skyldiga till körning under påverkan av narkotika eller andra rusmedel än alkohol kan inte få övervakad körrätt, eftersom alkoholiset inte identifierar narkotika eller mediciner. Av denna anledning föreslås att övervakad villkorligt körförbud och övervakad körrätt begränsas till att endast gälla rattfylleri som beror på användning av alkohol.

I samband med utfärdandet av temporärt körförbud tar polisen körkortet ifrån den som misstänks för rattfylleri, och körkortet återlämnas inte även om föraren beviljas övervakad körrätt. I stället beviljas föraren ett körkort förenat med särskilda villkor för tiden för övervakad körrätt (alkolåskörkort) som intygar körrätt med ett fordon som är försett med alkoholås. Alkolåskörkortet är ett normalt plastkort vars giltighetstid motsvarar giltighetstiden för det körkort som tagits ifrån föraren. Efter att föraren har genomfört tiden för övervakad körrätt på ett godkänt sätt kan föraren be att polisen ska ta bort det särskilda villkoret. En bestämmelse om användning av alkoholås som särskilt villkor föreslås bli fogat till körkortsförordningen.

Det föreslås att det villkor om deltagande i programmet för bedömning av svårt alkohol- eller drogberoende, som varit kopplat till försöket men inte har gett önskat resultat, ska utelämnas. I stället föreslås att den övervakade ska besöka läkare eller någon annan yrkesutbildad person inom hälso- eller sjukvården innan personen beviljas alkolåskörkort och diskutera användningen av berusningsmedel och deras inverkan på hälsan och de möjligheter det finns att få vård för missbruk. Personer som är motiverade att få vård får hjälp på detta sätt, men de som endast sökt sig till vård för att få tillbaka körkortet överbelastar inte längre missbrukarvården. Den övervakade ska dessutom lämna ett fritt formulerat skriftligt meddelande om besöket till polisen på boningsorten.

En förordning av statsrådet utarbetas om de tekniska egenskaper som förutsätts hos de alkoholås som godkänns inom försöket. Kraven utarbetas så att så många anordningar som möjligt, som med tanke på funktionssäkerheten och andra egenskaper lämpar sig för finska förhållanden, uppfyller kraven, vilket möjliggör priskonkurrens och bidrar till att hålla användningskostnaderna skäliga.

4 Propositionens konsekvenser

4.1 Ekonomiska konsekvenser

Jämlikhet mellan människor och riktande av kostnaderna för övervakad körrätt

I propositionen föreslås att den övervakade själv ska svara för de kostnader som övervakad körrätt föranleder honom eller henne. Kostnader för den övervakade uppkommer av anskaffning (inköp eller hyrning) av alkoholåset, montering, periodisk service, avmontering, ändringsbesiktningar och besök hos sjukvårdare eller läkare inom missbrukarvården. Enligt uppgifter som gäller vid tidpunkten för överlämnandet av propositionen rör sig kostnaderna för en period på 18 månader i följande storleksklass:

- inköp och montering av alkoholås sammanlagt cirka 1 850 euro, varav 150 euro återbärs och den övervakade återlämnar anordningen efter det att den övervakade körrätten upphör; anordningen kan också betalas i rater eller hyras, och kostnaderna per månad är då cirka 80—130 euro.
- ändringsbesiktningar av fordonet ca 60 euro (2 x 30 euro)
- alkoholåskörkort 12,50 euro
- service av alkoholåset med två månaders intervaller cirka 360 euro (9 x 40 euro)
- besök för information om missbrukarvård 0—150 euro,
- avmontering av alkoholåset cirka 100 euro

Kostnaderna per månad uppgår till cirka 110—150 euro. De totala kostnaderna ökar ju längre den övervakade körrätten pågår. Månadskostnaderna sjunker emellertid, eftersom den andel som priset för anskaffning av alkoholåset utgör av de totala kostnaderna är betydligt större än brukskostnaderna. Priset för ett besök för att få information om missbrukarvården varierar därför att den övervakade kan besöka antingen den offentliga eller den privata missbrukarvården.

Riktandet av kostnaderna ska utvärderas med beaktande av jämlikheten mellan människor och diskrimineringsförbudet, eftersom alla eventuellt inte har råd med övervakad körrätt. Enligt diskrimineringsförbudet i 6 § 2 mom. i grundlagen får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ål-

der, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. En annan orsak som gäller hans eller hennes person kan enligt regeringens proposition (RP 309/1993 rd, s.44) vara t.ex. förmögenhet. Vid bedömningen av riktandet av kostnaderna är det centrala dock att man inte genom lagstiftning placerar individer direkt i ojämlik ställning utgående från deras förmögenhet, utan att det är fråga om att personer har olika ekonomiska förutsättningar att utnyttja en möjlighet som skapas i lagstiftningen. I detta sammanhang ska de verkningar som är förknippade med förmögenhet vara betydande innan de utgör ett grundlagsenligt hinder för genomförandet av regleringen. Även om deltagarkostnaderna i sig är betydande bör de beaktas i proportion till de totala kostnaderna för bilkörning. Försöksgruppen ska ha körrätt för minst personbil och ett fordon som avses i 3 § i lagen om alkoholåsövervakad körrätt i användning, varför det i regel inte är fråga om människor som har den allra minsta inkomsten eller förmögenheten. I proportion till sakförhållandet kan kostnaderna inte ses som så betydande att de skulle vara oskäligen eller skapa en betydande ojämlikhet ekonomiskt sett. Det bör dessutom beaktas att om det är nödvändigt för någon att använda bil av särskilda skäl, t.ex. för arbetsresor, har han eller hon möjlighet att enligt prövning beviljas kompletterande utkomststöd av kommunen för anskaffning och användning av alkoholås i enlighet med 7 c § 1 mom. 3 punkten i lagen om utkomststöd (1412/1997).

Man bör också bedöma om det kan innebära avvikande från normerna om jämlikhet om körförbudets innebörd blir en klart annan på grund av förmögenheten. I detta fall är det skäl att beakta att det vid alkoholåsövervakad körrätt inte är fråga om ett straff som följer av rattfylleri. Användningen av alkoholås är ett frivilligt alternativ till ovillkorligt körförbud, vilket för sin del är en från straffet separat körkortspåföljd. Även om körförbud har nära samband med det straffrättsliga påföljdssystemet ska körkortspåföljder i juridiskt hänseende klassificeras som trafikstraffrättsliga säkerhetsåtgärder, vilkas uppgift är att förhindra att nya brott begås, inte att bestraffa

för brott som redan begåtts. Körförbud kan meddelas även om straff för själva trafikbrottet inte döms ut. Det är fråga om en med hänsyn till innehållet i den åtskiljande verksamheten fråga om en väsentligt lindrigare sak än ett ärende som hör till straffsystemet. Man kan sålunda inte anse att man genom att förpliktiga deltagaren i försöket att själv betala de kostnader övervakad körrätt orsakar honom eller henne samtidigt skulle förpliktiga honom eller henne att bekosta verkställandet av sitt eget straff. Det är emellertid inte enkelt att jämföra körförbud och övervakad körrätt ur en strängt straffrättslig synvinkel eftersom det utöver övervakningen ansluter sig vissa skyldigheter till körrätten, såsom besöket för missbruksupplysning och den periodiska alkoholasservicen. Dessutom är den promillegräns som har bestämts för alkoholås, 0,2 promille, lägre än den allmänna promillegränsen (0,5 promille).

Å andra sidan förbjuder diskrimineringsförbudet i grundlagen inte all åtskillnad mellan människor, även om åtskillnaden bygger på en av de särskilt nämnda grunderna i diskrimineringsbestämmelsen. Det väsentliga är om det är möjligt att motivera åtskillnaden på ett sätt som är godtagbart med hänsyn till systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna. Målet med användningen av alkoholås är att minska rattfylleribrott och därmed förbättra trafiksäkerheten. Av de omkring 400 dödsfall som årligen inträffar i trafiken förorsakas en fjärdedel vid rattfylleribrott, vid vilka dessutom över 1 000 människor skadas per år. I propositionen anses att förbättrande av trafiksäkerheten och förebyggande av brott kan ses som godtagbara grunder enligt 6 § i grundlagen för att på grund av deltagarkostnaderna indirekt försätta individer i olika ställning. Försök med alkoholås som baserat sig på offentlig finansiering har i utlandet gett betydligt sämre resultat än försök som finansierats av deltagarna själva. Detta beror i huvudsak på deltagarnas dåliga motivation och svaga band till programmet med alkoholås, vilket avspeglas i en ökning av missbruket. Därför har program med alkoholås nästan utan undantag genomförts med deltagarfinansiering och på det sättet bäst kunnat främja trafiksäkerheten. Den allmänna opinionen skulle troligen också

vara emot finansiering med offentliga medel och detta skulle inverka på hur den övervakade körrätten accepteras.

Bland deltagarna i försöket med alkoholås fanns även de lägsta inkomstklasserna och såväl arbetslösa som pensionärer representerade, och samma iakttagelse har gjorts i Sverige. Användningen av alkoholås förutsätter att användningen av berusningsmedel kan hållas under viss kontroll, vilket medför att alkoholkostnaderna sjunker. De totala kostnaderna har därmed inte blivit orimligt höga.

Statsekonomiska verkningar

Genomförandet av övervakad körrätt förutsätter vissa ändringar i det fordonstrafikregister som upprätthålls av Fordonsförvaltningscentralen för att de specialuppgifter som föräns av den övervakade körrätten ska kunna antecknas i registret. Avsikten är att de nödvändiga anteckningarna ska införas med så få ändringar av registret som möjligt, eftersom det pågående PALKO-projektet gör det svårt att ändra i registret och skulle leda till betydande extraarbete och kostnader. Enligt den föreslagna bedömningen klarar Fordonsförvaltningscentralen av de registerändringar som behövs för försöket med de resurser den förfogar över, varför propositionen inte i detta hänseende har några statsekonomiska verkningar.

Verkningar på näringslivet

Delvis tack vare att bestämmelserna om alkoholås permanentas kommer användningen av alkoholås i vårt land att öka. Det finns numera över tio olika producenter av anordningen i världen, men dock ingen finländsk. Klimatet i vårt land begränsar antalet lämpliga alkoholås, eftersom endast några lås gett noggranna resultat i tester även i mycket kalla förhållanden. De kvalitetskrav som ställs på alkoholåsen utarbetas på det sättet att alla anordningar som med tanke på de tekniska egenskaperna lämpar sig för Finland får användas, och alkoholåsens prisnivå följaktligen blir så låg som möjligt tack vare konkurrensen. Tills vidare finns det fortfarande bara två producenter som gör sådana alkoholås som får användas vid övervakad körrätt. Inom yrkestrafiken an-

vänds dessutom anordningar från åtminstone ytterligare en producent.

Tillverkaren av alkoholås ingår avtal med verkstadsföretag och företag inom monteringsbranschen, vilka har till uppgift att montera och utföra service på alkoholåsen. Propositionen har sålunda en positiv indirekt inverkan på en del företag inom monteringsbranschen, men de ekonomiska konsekvenserna har hittills inte varit betydande. I och med att användningen av alkoholås troligen kommer att öka, kan verksamheten i anslutning till alkoholås i fortsättningen vara av stor betydelse för enstaka företagare.

Propositionen har positiv inverkan också på företag inom besiktningsbranschen, eftersom fordonet ska ändringsbesiktigas efter monteringen och avmonteringen av alkoholåset, precis som under försöket. Några betydande verkningar på företagens totala ekonomi beräknas dock inte uppkomma.

Propositionen kommer troligen i jämförelse med försökstiden att i någon mån minska missbrukarvårdsbesöken på privata läkarstationer, eftersom programmet för bedömning av alkohol- eller drogberoende i hela dess omfattning inte längre ingår i den övervakade körrätten.

4.2 Konsekvenser för myndigheternas verksamhet

Jämfört med alkoholåsförsöket ökar propositionen inte polisens uppgifter, men om antalet övervakade ökar kan de uppgifter som gäller övervakad körrätt öka. I samband med trafikövervakning eller förundersökning ska polisen ge den misstänkte möjlighet till övervakad körrätt och redogöra för vad den innebär samt villkoren och kostnaderna för den övervakade. Polisen beviljar dessutom alkoholåskörkort till den övervakade och kontrollerar hur han eller hon klarar den övervakade körrätten utgående från uppgifterna om användningen av alkoholåset. Det förekommer inte någon obligatorisk kontroll av uppgifter om användningen, eftersom den information om regelbrott som anordningen registrerar sänds till polisen per e-post. Vid behov kan polisen kalla den övervakade till förhör och utfärda temporärt körförbud om den överva-

kade har brutit mot reglerna för övervakad körrätt. En förändring jämfört med försöket är att polisen kan meddela övervakad körrätt och lämna ut alkoholåskörkortet redan före målet behandlats i domstol. Detta har dock ingen avgörande betydelse för arbetsmängden, eftersom utlämnandet av alkoholåskörkort har ingått i polisens uppgifter redan under försöket. Den prövning som ansluter sig till utlämnandet av alkoholåskörkortet borde inte innebära några större problem för polisen eftersom domstolen inte längre har någon allmän prövningsrätt i ärenden som gäller övervakad körrätt. Det faktum att programmet för bedömning av alkohol- eller drogberoende bortfaller minskar antalet anteckningar som polisen ska föra in i körkortsregistret och minskar därmed polisens arbetsbörda.

De registerändringar som krävs för försöket kan genomföras med den nuvarande personalen vid Fordonsförvaltningscentralen, varför propositionen inte har några verkningar i fråga om personalen vid Fordonsförvaltningscentralen.

Den övervakade behöver enligt förslaget inte längre genomgå programmet för bedömning av alkohol- eller drogberoende, utan endast göra ett besök för att få information om missbrukarvården. Detta minskar arbetsmängden inom missbrukarvården, men det kan å andra sidan hända att antalet frivilliga besök för missbrukarvård ökar. Det nuvarande bedömningsprogrammet har utan tveivel sysselsatt missbrukarvården på grund av dem som upprepade gånger gjort sig skyldiga till rattfylleri. En orsak till detta har varit den låga motivationen för vård hos dem som deltagit i programmet.

Jämfört med försökstiden kommer propositionen inte att ha någon betydande inverkan på arbetsmängden vid de allmänna domstolarna. Beslut om övervakad körrätt fattas vid en behandling av rattfyllerimål, och det är därför av större betydelse för arbetsmängden i vilken riktning det totala antalet rattfyllerier utvecklas. Om det blir populärare med övervakad körrätt än hittills, kommer också antalet fall av återkallande av övervakad körrätt att öka. Medan försöket har pågått har antalet återkallanden varit så få, att en liten ökning inte har någon avgörande inverkan på domstolarnas arbetsmängd.

4.3 Samhälleliga konsekvenser

Genom användning av alkolås kan brott förebyggas och trafiksäkerheten förbättras. I internationella undersökningar har man konsekvent konstaterat att alkolåset effektivt minskar rattfylleribrotten med upp till 90 procent under den tid alkolåset är monterat i bilen. Utifrån uppgifterna om användningen av alkolås och intervjuerna med deltagarna i det finländska försöket vet man att alkolås har förhindrat många rattfylleribrott under den tid försöket pågick. Med körning i berusat tillstånd sammanhänger ofta risktagning i form av överhastighet och underlåtenhet att använda säkerhetsutrustning, vilket medför att följderna av en eventuell olycka är allvarligare än genomsnittet. Rattfylleri anses i allmänhet som ett av de allvarligaste trafikbrotten och rattfyllerister är fruktade i trafiken. Genom att minska antalet rattfyllerifall med hjälp av ny teknik kan man öka människornas känsla av trygghet i trafiken.

Alkolåsens faktiska inverkar på antalet olyckor har emellertid hittills inte undersökts i någon större utsträckning. I ett försök som inleddes år 1997 i provinsen Quebec i Kanada undersöktes deltagarnas olyckshistoria under fem års tid innan försöket inleddes, medan försöket pågick och ett halvt år efter att försöket avslutats. Man kunde konstatera att sådana olyckor som ledde till personskador minskade med 64 % under tiden för försöket och var på samma nivå ännu ett halvt år efter att försöket hade avslutats. I försöket i Sverige konstaterades att risken för att deltagarna skulle råka ut för en olycka som leder till personskador var över fem gånger större före försöket jämfört med genomsnittsförare. Under tiden för försöket konstaterades deltagarnas olycksrisk ha sjunkit till samma nivå som hos övriga förare. Underlaget för den svenska undersökningen av olycksrisk är dock snävt. I Finland finns det ännu inte några tillförlitliga uppgifter om alkolåsens inverkan på olyckor. Internationella iakttagelser stöder dock antagandet att olyckriskerna minskar om körning i berusat tillstånd minskar.

Alkolåsforskarna känner inte till några olyckor som skulle ha förorsakats av användningen av alkolås, såsom t.ex. av att ut-

andningsprov måste ges under körningen. Man har försökt minimera risken för att körningen störs genom att ge föraren flera minuter tid att söka ett lämpligt ställe för att ge utandningsprov under körningen.

Som ett alternativ till ovillkorligt körförbud kan övervakad körrätt också bidra till att förebygga social isolering och utslagning. Förlust av körrätten kan leda till att en person förlorar sin arbetsplats eller sin näringsverksamhet i en situation där villkorligt körförbud enligt de nuvarande grunderna inte kan komma i fråga. I synnerhet på landsbygden är egen bil dessutom för många ett oundvikligt medel för att upprätthålla kontakter, varför förlust av körrätten kan avspeglats i flera människors liv. Användningen av alkolås förutsätter en viss kontroll över användningen av berusningsmedel, och är därför ett hjälpmedel för att minska alkoholanvändningen. Enligt undersökningsresultaten från Sverige har det förbättrade hälsotillståndet hos dem som deltagit i försöket med alkolås dessutom avspeglats i minskad sjukfrånvaro. Användningen av alkolås kan sålunda ha positiva verkningar även utanför trafiken.

5 Beredningen av propositionen

Propositionen har beretts vid kommunikationsministeriet. Beredningen har haft stöd av styrgruppen för försöket med alkolås, där förutom kommunikationsministeriet, justitieministeriet, inrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, Fordonsförvaltningscentralen, Trafikskyddet och producenterna av alkolås varit representerade. Till grund för propositionen ligger de författningar som gäller försöket med alkolås, i vilka föreslås de ändringar som utgående från de praktiska erfarenheterna anses nödvändiga.

Remissyttranden om utkastet till proposition begärdes av de viktigaste myndigheterna, trafikbranschens organisationer och Aklinikstiftelsen. Att ge försöket ordinarie status understöddes allmänt och de föreslagna ändringarna ansågs till största delen vara motiverade. Inrikesministeriet framförde sin oro över polisens knappa personalresurser och de konsekvenser en ökad användning av alkolås kan komma att ha för polisens arbetsbörda.

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag**1.1 Lag om alkolåsövervakad kör rätt**

1 §. Lagens syfte. Syftet med lagen är att lagstifta om möjligheten att utfärda villkorligt körförbud i kombination med övervakad kör rätt för den som gjort sig skyldig till rattfylleri.

2 §. Begäran om övervakad kör rätt. Enligt 1 mom. kan personer som är misstänkta för rattfylleri enligt 23 kap. 3 § 1 mom. i strafflagen eller för grovt rattfylleri enligt 23 kap. 4 § 1 eller 2 punkten i strafflagen anhålla om övervakad kör rätt. Det förutsätts dessutom att den misstänkta är varaktigt bosatt i Finland och att han eller hon inte har meddelats körförbud av något annat skäl än det som anförs ovan. Med det senare avses detsamma som hinder för villkorligt körförbud enligt 79 § 1 mom. i vägtrafiklagen, och det är därför inte möjligt att begära övervakad kör rätt för en gärning som begåtts under prövotiden för ett villkorligt körförbud. På grund av 79 a § kan övervakad kör rätt inte meddelas för en gärning som begås under tiden för övervakad kör rätt. Ändamålet med detta är att förhindra situationer där en person misstänkt för rattfylleri genom polisbeslut har fått övervakad kör rätt, men har upprepat gärningen innan rattfyllerimålet har behandlats i domstol och ett temporärt körförbud meddelats. Eftersom övervakad kör rätt innebär framförande av ett fordon som avses i 3 §, ska den som begär övervakad kör rätt också ha kör rätt till ett fordon i denna fordonsklass. Om den som framfört fordonet inte har någon kör rätt eller om giltighetstiden för kör rätten har gått ut eller upphört, kan personen inte begära övervakad kör rätt. Det faktum att giltighetstiden för kör rätten går ut under den tid övervakad kör rätt gäller utgör inte något hinder för att begära övervakad kör rätt, men om giltighetstiden inte förlängs måste den övervakade kör rätten dras in.

Enligt 2 mom. ska polisen under förundersökningen av ett rattfyllerimål informera den misstänkta föraren om möjligheten till övervakad kör rätt. Informationen ska i allmänhet ges i samband med att föraren förhörs, varvid polisen även kan ge den misstänkta en skriftlig broschyr eller anvisning om övervakad kör rätt. Den misstänkta ska informeras om vad övervakningen innebär och om villkoren och kostnaderna för övervakningen. Den misstänkte kan begära övervakad kör rätt också hos någon annan polisinrättning än den som utför förundersökningen, och den polisinrättning som då tar emot begäran ska meddela den polisinrättning som utför förundersökningen om saken. Hos polisen ska begäran antecknas i förundersökningsprotokollet eller dess bilaga, varifrån åklagaren och domstolen får uppgifter om saken. Begäran om övervakad kör rätt ska läggas fram för domstolen senast i samband med behandlingen av rattfyllerimålet. Begäran kan lämnas muntligt eller skriftligt.

3 §. Fordon som används vid övervakad kör rätt. Fordon som används vid övervakad kör rätt ska förses med ett alkolås som mäter alkoholhalten i förarens utandningsluft. Om alkoholhalten överstiger den gräns som fastställs genom förordning av statsrådet hindrar alkolåset att fordonet startas. Alkolås kan installeras i ett eller flera sådana fordon som räknas upp i paragrafen. Till exempel en lantbrukare kan installera alkolås också i en traktor som används under övervakningstiden. Alkolåset kan också flyttas från ett fordon till ett annat under övervakningstiden, men de intyg som avses i 4 § 1 mom. över montering av alkolås och ändringsbesiktning måste då lämnas in till polisen. I motsats till under försöket med alkolås måste fordonet inte vara i privat bruk. Användaruppgifterna för var och en av dem som använder alkolåset måste dock avläsas i enlighet med 8 §. Att arbetsgivarens fordon används ska naturligtvis ske i samförstånd med arbetsgivaren.

Fordonet ska ändringsbesiktigas efter det att alkoholåset har monterats eller avlägsnats.

4 §. Beslut om övervakad körkort och alkoholåskörkort. Enligt hänvisningen i 1 mom. meddelas övervakad körkort enligt 79 a § 1 mom. i vägtrafiklagen. Domstolen fattar beslut om alkoholåövervakad körkort i samband med behandlingen av rattfyllerimålet. Polisen på den övervakades boningsort beviljar ett alkoholåskörkort, varefter den övervakade körkorten inleds. Bestämmelsen följer den allmänna principen för körkortssystemet, enligt vilken körkort inte inträder förrän det körkort som utgör bevis för detta har utlämnats. Efter den ändring av 77 § 2 mom. som föreslås kan polisen meddela övervakad körkort och lämna ut alkoholåskörkortet redan innan målet behandlats i domstol. Det är trots det ändå domstolen som fattar det slutliga beslutet. Med alkoholåskörkort avses ett körkort som ersätter det egentliga körkortet som tas ifrån föraren i samband med att temporärt körförbud utfärdas. Ett nytt kort beställs och på baksidan anges det särskilda villkoret alkoholåanvändning med hjälp av en nationell körkortskod. Beteckningen för de fordonsklasser som föraren inte får framföra under den tid den övervakade körkorten gäller finns inte med på det nya körkortet. Om föraren annars har ett AB-kort, saknas bokstaven A, eftersom det inte är tillåtet att montera alkoholå på motorcykel. Det räcker ungefär en vecka att få det nya kortet, och vid behov kan ett temporärt körkort enligt 14 § i körkortsförordningen (845/1990) beviljas för denna tid.

Den som ska övervakas ska uppfylla de förutsättningar för beviljande av alkoholåskörkort som anges i 1 mom. Ett intyg på att alkoholå har monterats i fordonet är viktigt eftersom programmeringen av alkoholåset framgår av det. Den övervakade skulle annars kunna dölja alkoholåsets användningsändamål för montören så att alla egenskaper som förutsätts under den tid den övervakade körkorten gäller inte skulle behöva programmeras i alkoholåset, såsom t.ex. kravet på slumpmässiga utandningsprov under färden. På basis av del I (den tekniska delen) i registreringsintyget gör polisen en anteckning i fordonstrafikregistret om det fordon som ska användas och kontrollerar att ändringsbesiktningen har utförts. Ur registreringsintyget får polisen

dessutom alkoholåsets nummer, som behövs för kontroll av användningsuppgifterna. Den övervakade måste också lämna ett intyg över att han eller hon har fått information om missbrukarvård vid ett vårdbesök. Intygen ska lämnas till polisen på den övervakades boningsort, som också har beviljat alkoholåskörkortet. Eftersom den övervakade körkorten gäller från och med att alkoholåskörkortet lämnas ut kan den övervakade själv inte framföra sitt fordon till det ställe där alkoholåset monteras eller till ändringsbesiktningen efter monteringen. För att garantera att fordonstrafikregistret är uppdaterat ska polisen göra en anteckning i registret om beviljandet av alkoholåskörkortet.

Enligt 3 mom. ska den övervakade under övervakningstiden fullgöra de skyldigheter som hänför sig till övervakad körkort, såsom besöket för information om missbrukarvård och den regelbundna servicen av och avläsningen av användningsuppgifterna i alkoholåset. Den övervakade ska se till att alkoholåsets användningsuppgifter blir avlästa efter att provotiden har gått ut för att polisen ska kunna kontrollera dem innan det särskilda villkor som gäller användning av alkoholå avlägsnas. Den övervakade körkorten kan återkallas och det villkorliga körförbudet verkställas också efter det att provotiden gått ut om den övervakade under provotiden har gjort sig skyldig till en gärning som avses i 75 § 1 mom. eller har gjort sig skyldig till en gärning eller försummat en skyldighet som avses i 79 a § 2 mom. 2 punkten i vägtrafiklagen. Giltighetstiden för alkoholåskörkortet går inte ut när provotiden går ut, och kortet måste inte återlämnas till polisen. Om en förare som har klarat av den övervakade körkorten på ett godtagbart sätt vill att det särskilda villkor som gäller användning av alkoholå ska avlägsnas från kortet, ska han lämna in alkoholåskörkortet till polisen på boningsorten, varefter han återfår det körkort som beslagtogs i samband med att det temporära körförbudet utfärdades. Också efter detta kan föraren köra ett fordon som är utrustat med alkoholå, men är inte skyldig att göra det.

5 §. Utövande av övervakad körkort. Den övervakade kan beviljas övervakad körkort endast för fordon som är anmälda till polisen på boningsorten och som finns antecknade i

fordonstrafikregistret. Han eller hon har inte rätt att framföra andra fordon för vilka det krävs körkort. Rätten att framföra andra fordon avgörs på basis av körkortsförordningen. Den övervakade har sålunda inte rätt att framföra t.ex. en snöskoter, även om detta är tillåtet för den som har ett körkort för klass B. Rätten att framföra moped är beroende av om personen i fråga behöver körkort för att framföra moped eller inte.

6 §. Information om missbrukarvård. Den övervakade ska besöka läkare eller någon annan yrkesutbildad person inom hälso- eller sjukvården innan han eller hon beviljas alkoholskörkort och diskutera användningen av berusningsmedel och deras inverkan på hälsan och de möjligheter det finns att få vård för missbruk. Den övervakade kan besöka en enhet inom den offentliga hälso- och sjukvården, såsom hälsocentral eller A-klinik, eller en privat läkarstation. Avsikten är att den som står under övervakning får information om berusningsmedlens verkningar och olika vårdmöjligheter från sakkunnigt håll. De enheter som ger missbrukarvård har rutiner för detta slag av förstagångsbesök. Man ställer frågor om varför personen har kommit, vilket slags problem med berusningsmedel personen har och parterna kommer tillsammans överens om fortsatta åtgärder. Den övervakade kan på basis av den information som getts besluta om han eller hon önskar få missbrukarvård eller inte. De som önskar övervakning vill troligen besöka en enhet för missbrukarvård så snart som möjligt efter att rattfylleribrottet har begåtts, eftersom ett alkoholskörkort inte lämnas ut förrän ett sådant besök har gjorts. Detta är bra, eftersom rattfylleri ofta är ett tecken på att man förlorat kontrollen över sin användning av berusningsmedel och man omedelbart efter händelsen i allmänhet är mera öppen för att möta problemet och godkänna tanken på vård. Resultatet av vården av sådana personer som sedan frivilligt vill få vård är i allmänhet bättre än när det gäller personer som tvingats att delta i vård.

Det krävs enligt förslaget också att den övervakade ska lämna ett fritt formulerat skriftligt meddelande om besöket och lämna det till polisen på boningsorten.

7 §. Kostnader. Den övervakade svarar för sina kostnader för den övervakade körrätten. Under 4.1 redogörs närmare för kostnadsbeloppet och konsekvenserna av inriktningen av kostnaderna.

8 §. Kontroll av uppgifterna i alkoholåset. Paragrafen innehåller bestämmelser om de uppgifter om användningen av alkoholåset som med 60 dagars mellanrum ska avläsas ur alkoholåsets minne. Tömningen av minnet sker vid alkoholåsetsrepresentantens verksamhetsställe, på en besiktningsstation eller på något annat ställe som befullmäktigats av alkoholåstillverkaren och har den utrustning som behövs. När verksamheten inleds ska den befullmäktigade anmälas till Fordonsförvaltningscentralen, som upprätthåller en offentlig förteckning över de ställen som installerar alkoholå och tömmer alkoholåsen på uppgifterna om användningen.

I fall kundregister förs över de kunder som anlitar ett ställe som avläser uppgifter ur alkoholå och utför service, och förutom orsaken till besöket även kundens identitet framgår av registret, t.ex. av fordonets registreringstecken, ska registret föras med iakttagande av bestämmelserna i personuppgiftslagen (523/1999). Enligt 8 § 7 punkten i personuppgiftslagen får personuppgifter endast behandlas om behandlingen behövs för betalningstjänst som utförs på uppdrag av den registeransvarige. Personuppgifter som gäller deltagande i försöket med alkoholå kan dock anses vara sådana uppgifter enligt 11 § 3 punkten i personuppgiftslagen som beskriver en brottslig gärning eller ett straff eller någon annan påföljd för ett brott och det är fråga om känsliga uppgifter vars behandling i regel är förbjuden. I en sådan situation ska den som för registret i enlighet med 12 § 1 punkten i personuppgiftslagen be om den registerades uttryckliga samtycke till att uppgifterna behandlas.

De uppgifter om användningen som töms ur alkoholåsets minne sänds till ett register som förs av tillverkaren av anordningen och där de är tillgängliga för polisen för övervakning av försöket. Uppgifterna innehåller alla data om användningen av alkoholåset, såsom antalet utandningsprov, alkoholhalten i dem och klockslagen samt eventuella försök att kringgå alkoholåsets kontrollfunktion. Uppgifterna i

det register som anordningstillverkaren för får inte innehålla några personuppgifter och därför äventyras inte den övervakades integritet. Polisen förfogar över de lösenord som behövs för att via internet komma in i registret och kan koppla ihop den övervakade med de uppgifter som kunnat avläsas ur det alkoholås som han eller hon använt. Vid behov kan polisen kalla den övervakade till förhör och meddela honom eller henne temporärt körförbud. Uppgifter om användningen av alkoholås ska bevaras i anordningstillverkarens register i minst tre år efter att uppgifterna införts i registret. På så sätt är uppgifterna också tillgängliga under tiden för en eventuell besvärprocess och dessutom kan man dra nytta av uppgifterna vid uppföljningen och utvärderingen av övervakad körrätt. En bestämmelse om uppbevaringstiden ska tas in i en förordning av statsrådet gällande alkoholås-systemets tekniska egenskaper.

Polisen ska inneha personuppgifter om de övervakade och på dem ska bestämmelserna om personregister och skydd av personuppgifter tillämpas. Ett nytt personregister behöver emellertid inte upprättas för försöket med alkoholås. De övervakades personuppgifter finns i fordonstrafikregistret som också innehåller numret på det alkoholås som den övervakade använder och som polisen behöver för att i anordningstillverkarens register finna uppgifterna om användningen av det alkoholås som den övervakade använt. Införande i fordonstrafikregistret av uppgifter som gäller övervakad körrätt förutsätter inga ändringar i lagstiftningen om register. Enligt 2 § i lagen om fordonstrafikregistret (541/2003) tillämpas, om inte något annat bestäms i nämnda lag, lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) på sekretess för och utlämnande av uppgifter i registret och personuppgiftslagen på annan behandling av personuppgifter. Polisens rätt att få uppgifter ur fordonstrafikregistret baserar sig på 17 § 2 mom. i lagen om fordonstrafikregistret och 13 § 2 mom. 1 punkten i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet (761/2003).

Om ett fordon som är försett med alkoholås inte inom några dagar efter att den fastställda tiden gått ut förs till ett serviceställe för tömning av uppgifterna om användningen hind-

rar alkoholåset att fordonet startas oberoende av alkoholhalten i förarens utandningsluft. I sådana fall måste fordonet bogseras till service-stället. Alkoholåset påminner föraren när tidpunkten för service närmar sig. I samband med att användningsuppgifterna avläses ur minnet kalibreras alkoholåset vanligen också för att man ska kunna säkerställa exaktheten vid mätningen. Kalibrering med två månaders intervaller är inte nödvändig i fråga om alla modeller.

9 §. Återkallande av övervakad körrätt. Paragrafen innehåller bestämmelser om hur man ska förfara om den övervakade körrätten återkallas och det villkorliga körförbudet verkställs. Om det finns skäl att misstänka att den övervakade körrätten kommer att återkallas, ska polisen utfärda temporärt körförbud för den övervakade och frånta honom eller henne alkoholåskörkortet. Ett ärende som gäller återkallande av övervakad körrätt ska genom en separat bestämmelse föras till domstol, eftersom grunden för utfärdande av temporärt körförbud kan vara sådan att den inte i sig leder till domstolsbehandling. Sådana grunder är de som avses i 76 § 5 eller 6 punkten i vägtrafiklagen. I sådana situationer ska yrkandet på återkallande av övervakad körrätt och verkställande av villkorligt körförbud behandlas i den domstol inom vars domkrets den övervakade bor eller varaktigt vistas. I övrigt tillämpas bestämmelserna om rättegång i brottmål på förfarandet. Om yrkandet grundar sig på rattfylleri, grovt rattfylleri eller grovt äventyrande av trafiksäkerheten enligt 75 § 1 mom. i vägtrafiklagen ska yrkandet framläggas vid den behöriga domstolen i samband med behandlingen av det brottmål som yrkandet grundar sig på. Detta är oundvikligt för att domstolen i samband med verkställandet av det villkorliga körförbudet ska kunna beakta det körförbud som ska utfärdas för det nya brottet i enlighet med 79 § 3 mom. i vägtrafiklagen. Ett mål som gäller återkallande av övervakad körrätt kan efter den ändring av lagen om rättegångar i brottmål (689/1997) som trädde i kraft den 1 oktober 2006 avgöras genom ett skriftligt förfarande utan huvudförhandling.

10 §. Ändringssökande. Möjligheten att söka ändring gäller polisens beslut om beviljande av alkoholåskörkort. När det gäller sö-

kande av ändring hänvisas det till 106 a § i vägtrafiklagen, enligt vilken bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen (586/1996) ska iakttas i fråga om sökande av ändring. Polisens beslut kan verkställas trots besvär.

11 §. Närmare bestämmelser. Med stöd av bestämmelsen om bemyndigande i paragrafen utfärdas genom förordning av statsrådet närmare bestämmelser om alkoholåsets funktion, tekniska krav, montering och avläsning av uppgifter om användningen samt överlämnande av uppgifterna till polisen.

12 §. Ikraftträdande. Paragrafens 1 mom. innehåller en sedvanlig ikraftträdandebestämmelse.

Enligt 2 mom. förutsätter tillämpningen av lagen att det rattfylleribrott som avses i 2 § har begåtts efter att lagen har trätt i kraft.

1.2 Lag om ändring av vägtrafiklagen

76 §. Grunder för temporärt körförbud. I 3 och 4 punkten görs en lagteknisk ändring som föranleds av att nya 5 och 6 punkter fogas till paragrafen. Innehållet i de nya punkterna är detsamma som i de punkter som gällde försöket.

Det föreslås att en ny 5 punkt fogas till paragrafen, enligt vilken polisen har rätt att utfärda temporärt körförbud för en person som har körrätt, om personen i enlighet med 79 a § 2 mom. 1 punkten har återkallat sin begäran om övervakning.

Det föreslås också att en ny 6 punkt fogas till paragrafen, med stöd av vilken polisen har rätt att utfärda temporärt körförbud för den övervakade om det finns skäl att misstänka den övervakade för sådan förseelse eller försummelse som avses i 79 a § 2 mom. 2 punkten.

77 §. Tiden för temporärt körförbud. Paragrafens 2 mom. ändras så att utöver att polisen i fortsättningen kan upphäva körförbudet får den också fatta beslut om övervakad körrätt redan innan domstolen beslutar om körförbud. Syftet med bestämmelsen är att ibruktagandet av alkohol ska kunna ske snabbare än för närvarande. Enligt förslaget är det fortfarande domstolen som fattar det slutliga beslutet om övervakad körrätt i samband med behandlingen av rattfyllerimålet, men eftersom det föreslås att domstolens prövningsrätt

vad gäller utfärdande av övervakad körrätt ska vara mera begränsad än under försöket, kan polisen i allmänhet rätt väl bedöma när det är uppenbart att domstolen kommer att utfärda villkorligt körförbud i kombination med övervakad körrätt. Polisen kan alltså bevilja alkoholskörkort så snart de förutsättningar som föreskrivs i 4 § i lagen om alkoholövervakad körrätt är uppfyllda. Det särskilda villkoret alkoholanvändning betecknas med en nationell kod i det nya körkortet föraren får efter omkring en vecka. Polisen kan bevilja ett temporärt körkort för mellantiden.

Det föreslås att ett nytt 5 mom. fogas till paragrafen enligt vilket det temporära körförbudet är i kraft till dess domstolen beslutar att den alkoholövervakade körrätten ska upphöra eller återkallas och det villkorliga körförbudet verkställas, om den övervakade med stöd av 76 § 5 eller 6 punkten har meddelats temporärt körförbud. Till momentet har jämförts med det moment som gällde försöket fogats det upphörande av övervakad körrätt som avses i 79 a § 3 mom. Om det alltså är så att polisen före ett domstolsbeslut om körförbud misstänker att den som står under övervakning har gjort sig skyldig till en gärning eller försummat en skyldighet som avses i 79 § 2 mom. 2 punkten, fortsätter det temporära körförbudet att gälla tills domstolen i samband med behandlingen av rattfyllerimålet beslutar om upphörande av övervakad körrätt.

79 a §. Övervakad körrätt. På grund av den föreslagna lagen om alkoholövervakad körrätt föreslås att en ny paragraf gällande övervakad körrätt fogas till vägtrafiklagen. I denna föreskrivs om övervakad körrätt i kombination med villkorligt körförbud. Paragrafen innehåller enbart de bestämmelser som avvikar från bestämmelserna om villkorligt körförbud i 79 §, och en del av innehållet är därför detsamma som 79 §.

Med stöd av 1 mom. i paragrafen kan övervakad körrätt endast meddelas för rattfylleribrott som beror på användning av alkohol. De som däremot har gjort sig skyldiga till rattfylleribrott genom att framföra ett fordon under påverkan av narkotika eller andra berusningsmedel än alkohol kan inte få övervakad körrätt, eftersom alkoholset inte identifierar dessa ämnen. Av de lagrum i strafflagen

som gäller rattfylleri hamnar sålunda 23 kap. 3 § 2 och 3 mom. och 4 § 3 punkten utanför paragrafens tillämpningsområde.

En person som enligt 1 mom. gjort sig skyldig till rattfylleri har rätt till övervakad körrätt om han eller hon begär det. Den begränsning som beror på bestämmelsen i 79 § 1 mom. är dock att körförbud inte kan meddelas villkorligt för en gärning som har begåtts medan körförbud eller temporärt körförbud är i kraft eller under prövotiden för villkorligt körförbud. Det är inte meningen att den föreslagna 79 a § ska ändra denna bestämmelse, och det är alltså inte möjligt att meddela övervakad körrätt under sådana förhållanden. Övervakad körrätt kan inte meddelas på nytt för en gärning som begås under tiden för övervakad körrätt. Ändamålet med denna bestämmelse är att förhindra situationer där en person misstänkt för rattfylleri genom polisbeslut har fått övervakad körrätt, men upprepat gärningen innan rattfyllerimålet har behandlats i domstol och ett temporärt körförbud meddelats. Bestämmelser om begäran om övervakad körrätt finns i 2 § i lagen om alkoholövervakad körrätt. Föraren ska meddelas villkorligt körförbud om övervakad körrätt utfärdas. Det temporära körförbudet upphör och den övervakade körrätten inleds när den som gjort sig skyldig till rattfylleri får ett sådant alkoholskörkort som avses i lagen om alkoholövervakad körrätt. Med stöd av det föreslagna 77 § 2 mom. i vägtrafiklagen kan den som är misstänkt för rattfylleri redan före domstolsbehandlingen ha meddelats övervakad körrätt på beslut av polisen. Prövotiden för den övervakade körrätten inleds emellertid enligt 79 § 2 mom. först efter domstolens beslut och den övervakade körrätten upphör den dag prövotiden upphör.

I 2 mom. föreskrivs om de situationer där domstolen ska återkalla en övervakad körrätt och bestämma att ett villkorligt körförbud ska verkställas. Övervakad körrätt kan återkallas och körförbud verkställas redan innan alkoholskörkortet har lämnats ut. Det är dock inte skäl att återkalla den övervakade körrätten på grund av att de åtgärder som är förutsättningen för utlämnande av alkoholskörkort drar ut på tiden, eftersom den övervakade omfattas av temporärt körförbud tills kortet lämnas ut. Det är troligtvis inte heller vanligt

med fördröjningar, eftersom det är till den övervakades fördel att det temporära körförbudet upphör och att den övervakade körrätten börjar gälla så snart som möjligt. Den övervakade körrätten ska däremot återkallas om den övervakade återtar sin begäran om övervakad körrätt. Enligt 79 § 3 mom. i vägtrafiklagen återkallas övervakad körrätt och verkställs ett villkorligt körförbud om den övervakade gör sig skyldig till en gärning som avses i 75 § 1 mom. i vägtrafiklagen. Jämfört med gällande lag har som skäl för återkallande i propositionen utelämnats meddelande om körförbud, eftersom det i och med att den övervakade körrätten förlängs inte ansågs rimligt att den övervakade körrätten ska återkallas också på grund av ett körförbud som polisen meddelat. Om polisen meddelar den övervakade körförbud, t.ex. på grund av upprepade trafikförseelser, ska han eller hon frantas alkoholskörkortet för den tid körförbudet gäller, men den övervakade körrätten återkallas inte. Den begäran om att övervakningen ska upphöra som avses i 2 mom. 1 punkten ska lämnas till polisen på den övervakades boningsort.

Med stöd av 2 punkten i momentet ska den övervakade körrätten återkallas och det villkorliga körförbudet verkställas om den som körförbudet utfärdats för utan godtagbar orsak bryter mot begränsningarna i den övervakade körrätten eller försummar en skyldighet som utgör en del av den övervakade körrätten. Med begränsningen avses t.ex. bestämmelser om fordon som används och användningen av övervakad körrätt i lagen om alkoholövervakad körrätt. Som godtagbar orsak kan betraktas t.ex. sjukdomsfall eller fängelsestraff, som gör att skyldigheten inte kan uppfyllas under en viss tid. Den övervakade behöver emellertid inte personligen se till att fordonet förs till service för tömning av uppgifter om användning av alkoholset, utan detta kan vid behov ordnas på t.ex. ett serviceställes försorg. Det finns i allmänhet inte någon orsak att betrakta ens ett långvarigt hinder som skäl för återkallande av övervakad körrätt, eftersom deltagande i programmet för bedömning av alkohol- och drogberoende inte längre är en av de obligatoriska skyldigheterna. Den övervakade kan däremot själv överväga om han eller hon

önskar återta sin begäran om övervakad körrätt på grund av ett långvarigt hinder att uppfylla de skyldigheter denna körrätt innebär.

Den övervakade körrätten ska inte heller återkallas om det kan anses att gärningen eller försummelsen snarare beror på oaktsamhet än avsiktlighet och den övervakade genom gärningen eller försummelsen endast i ringa utsträckning bryter mot bestämmelserna om övervakad körrätt. Den övervakade ansvarar för att alkoholåset används enligt anvisningarna, såvida han eller hon inte tillförlitligt kan påvisa att någon annan person förorsakat en situation som strider mot anvisningarna. Om den övervakade återkallar sin begäran om övervakning eller det enligt polisens bedömning är skäl att misstänka att den övervakade gjort sig skyldig till en sådan förseelse eller försummelse som avses i 2 punkten ska polisen utfärda temporärt körförbud för den övervakade och meddela detta till åklagaren. Åklagaren ska utan dröjsmål föra saken till domstol.

Jämfört med den 79 a § som gäller under försöket föreslås ett nytt 3 mom. om upphörande av övervakad körrätt. Det är nödvändigt att ta med upphörandet av körrätt, eftersom ett återkallande enligt 2 mom. inte är möjligt, eftersom något villkorligt körförbud inte ännu har meddelats och prøvotiden inte har inletts. Om domstolen anser att den övervakade har haft ett godtagbart skäl till en gärning eller till försummelsen av en skyldighet, kan han eller hon meddelas övervakad körrätt.

Enligt 4 mom. gäller i övrigt för den övervakade körrätten i tillämpliga delar vad som i 79 § bestäms om villkorligt körförbud. Om den övervakade t.ex. gör sig skyldig till ett nytt rattfylleribrott ska bestämmelserna i 79 § 3 mom. iakttas vid verkställandet av det villkorliga körförbudet.

2 Närmare bestämmelser och föreskrifter

Med stöd av 11 § i den föreslagna lagen om försök med alkoholövervakad körrätt utfärdas en förordning av statsrådet om försök med alkoholövervakad körrätt. Förordningen innehåller bestämmelser om de tekniska egenskaper som krävs för alkoholåset, alkoholå-

sets funktion, montering av alkoholåset, avläsning av uppgifterna om användningen samt överlämnande av uppgifterna till polisen.

3 Ikraftträdande

Lagstiftningen om försök med alkoholövervakad körrätt upphör att gälla den 30 juni 2008. Det är emellertid meningen att övervakad körrätt ska kunna utnyttjas också i fortsättningen och utan avbrott. Av denna anledning föreslås att de lagar som ingår i propositionen träder i kraft den 1 juli 2008. Enligt förslaget får de åtgärder som verkställigheten av lagarna förutsätter vidtas innan lagarna träder i kraft.

4 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Det föreslås att de kostnader som övervakningen av körrätten föranleder ska betalas av den övervakade själv. Till riktandet av kostnaderna hänför sig frågan om jämlik behandling eftersom alla som önskar kanske inte har möjlighet att delta i försöket på grund av de kostnader som användningen av alkoholåset medför. Genom den föreslagna lagstiftningen försätts individer dock inte direkt i olika ställning på grund av sin förmögenhet, men individernas förmögenhet inverkar på deras möjligheter att utnyttja en möjlighet som lagstiftningen skapar. Kostnaderna bör då vara relativt höga för att förorsaka en situation som strider mot diskrimineringsförbudet enligt 6 § 2 mom. i grundlagen. Å andra sidan hör körförbud inte till det straffrättsliga påföljdssystem inom vilket särskilt höga krav ska ställas på likställdhet. Den övervakade har också möjlighet att få kompletterande utkomststöd för inköp av alkoholåset, om förutsättningarna enligt lagen om utkomststöd är uppfyllda.

Vid beredningen av propositionen har man strävat efter att beakta de grundläggande fri- och rättigheterna. Sakkunnigutlåtanden ur just denna synvinkel begärdes därför vid beredningen av lagstiftningen om det försök som nu går mot sitt slut. Riktandet av deltagarkostnaderna och bestämmelserna om likställdhet har behandlats närmare i avsnitt 4.1 om propositionens ekonomiska verkningar.

Regeringen anser att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

*Lagförslag***1.****Lag****om alkolåsövervakad körrätt**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §*Lagens syfte*

I denna lag föreskrivs om möjlighet att utfärda villkorligt körförbud i kombination med övervakad körrätt för den som gjort sig skyldig till rattfylleri (*övervakad körrätt*).

2 §*Begäran om övervakad körrätt*

Övervakad körrätt kan begäras av en i Finland varaktigt bosatt person som är misstänkt för rattfylleri enligt 79 a § 1 mom. i vägtrafiklagen (267/1981) och som inte har meddelats körförbud av någon annan orsak. Övervakad körrätt ska begäras hos polisen eller, i samband med behandlingen av rattfyllerimålet, hos domstolen.

Polisen ska vid förundersökningen av det brott som avses i 1 mom. informera den misstänkta om möjligheten till övervakad körrätt och informera om innehållet i samt villkoren och kostnaderna för övervakningen.

3 §*Fordon som används vid övervakad körrätt*

Det fordon som används i samband med övervakad körrätt ska förses med en anordning som hindrar att fordonet startas, om en

viss alkoholhalt uppmäts i förarens utandningsluft (*alkolås*). Alkolås monteras i ett eller flera av följande fordon som den för vilken övervakad körrätt meddelats (*den övervakade*) har i bruk:

- 1) personbil,
- 2) buss,
- 3) paketbil,
- 4) lastbil, eller
- 5) traktor.

Fordonet ska ändringsbesiktigas efter det att alkolåset har monterats eller avlägsnats.

4 §*Beslut om övervakad körrätt och alkolåskörkort*

Övervakad körrätt meddelas enligt 79 a § 1 mom. i vägtrafiklagen. Körrätten börjar när ett körkort med anteckning om alkolås som särskilt villkor för körrätten (alkolåskörkort) har lämnats ut till den övervakade. Alkolåskörkort beviljas av polisen på boningsorten. En förutsättning för utlämnande av körkortet är att den övervakade lämnar polisen ett intyg över monteringen av alkolåset, del I till registreringsintyget, enligt vilken fordonet efter monteringen av alkolåset har ändringsbesiktigats, samt ett intyg över att ett besök som avses i 6 § har avlagts.

Polisen ska göra en anteckning i fordonsregisteret om att alkolåskörkort har beviljats.

Den övervakade ska fullgöra de skyldigheter som hänför sig till den övervakade körrätten. Efter provotidens utgång ska polisen på den övervakades boningsort kontrollera att den övervakade inte har gjort sig skyldig till någon sådan gärning eller försummelse som avses i 79 a § 2 mom. 2 punkten i vägtrafiklagen.

5 §

Utövande av övervakad körrätt

Den övervakade har körrätt endast för fordon som är anmälda till polisen på boningsorten och som finns antecknade i fordonstrafikregistret.

6 §

Information om missbrukarvård

Den övervakade ska innan han eller hon beviljas alkoholskörkort besöka läkare eller någon annan yrkesutbildad person inom hälso- eller sjukvården för att diskutera användningen av berusningsmedel och deras inverkan på hälsan och de möjligheter det finns att få vård för missbruk. Den övervakade ska lämna ett skriftligt meddelande om besöket till polisen på boningsorten.

7 §

Kostnader

Den övervakade svarar för sina kostnader för den övervakade körrätten.

8 §

Avläsning av alkoholåset

Den övervakade ska med 60 dagars mellanrum föra de fordon som är försedda med alkoholås för avläsning av alkoholåsets minne till en representant som har befullmäktigats av alkoholåstillverkaren och anmälts till Fordons-

förvaltningscentralen. Uppgifterna om användningen sänds till ett register som förs av tillverkaren, och de är tillgängliga för polisen för tillsynen över den övervakade körrätten. Uppgifterna om användningen får inte innehålla personuppgifter.

9 §

Återkallande av övervakad körrätt

En övervakad körrätt kan återkallas och ett villkorligt körförbud verkställas under de förutsättningar som anges i 79 § 3 mom. och 79 a § 2 mom. i vägtrafiklagen. Om ett temporärt körförbud grundar sig på 76 § 5 eller 6 punkten i vägtrafiklagen, ska polisen underätta åklagaren om det temporära körförbudet, varefter åklagaren utan dröjsmål vid domstol ska yrka att den övervakade körrätten återkallas och att det villkorliga körförbudet verkställs. Yrkandet framställs vid den domstol inom vars domkrets den övervakade bor eller varaktigt vistas. I underrätten kan ärendet behandlas i en sammansättning med en domare, och allmänna åklagaren ska närvara vid sammanträdet. Ärendet kan handläggas och avgöras trots den övervakades utevaro. Om förutsättningarna enligt 5 a kap. 1 § i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) uppfylls, kan ett mål avgöras också utan att huvudförhandling hålls. I övrigt ska bestämmelserna om rättegång i brottmål tillämpas på förfarandet.

10 §

Ändringssökande

Vid sökande av ändring i ett beslut som polisen fattat med stöd av denna lag gäller 106 a § i vägtrafiklagen.

11 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om alkoholåsets tekniska egenskaper och funktion, montering av

det, avläsning av alkolåsets minne samt överlämnande av uppgifter om användningen till polisen utfärdas genom förordning av statsrådet.

12 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .
Lagen tillämpas på rattfylleribrott som avses i 2 §, om de har begåtts efter lagens ikraftträdande.

2.

Lag**om ändring av vägtrafiklagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i vägtrafiklagen av den 3 april 1981 (267/1981) 76 § 1 mom. 3 och 4 punkten samt 77 § 2 mom.,
sådana de lyder 76 § 1 mom. 3 och 4 punkten i lag 1199/2002 och 77 § 2 mom., i lag 676/1990, samt
fogas till 76 § 1 mom., sådant det lyder i nämnda lag 1199/2002, en ny 5 och 6 punkt, till 77 §, sådan den lyder i nämnda lag 676/1990 och i lag 1242/1997, ett nytt 5 mom. samt till lagen en ny 79 a § som följer:

76 §

Grunder för temporärt körförbud

En polisman kan utfärda temporärt körförbud för den som har körrätt och omhändertagits av körkörtet, om

3) det är sannolikt att det finns förutsättningar för att meddela körförbud med stöd av 75 § 2 mom. 3—6 punkten eller 3 mom.,

4) det är uppenbart att körförmågan hos den som har körrätt, på grund av sjukdom eller skada eller av någon annan sådan orsak har försämrats i sådan utsträckning att den övriga trafiken utsätts för väsentlig fara om körningen fortsätter och det därför inte kan anses tillräckligt att enbart utreda hälsotillståndet enligt 73 § 2 mom.,

5) en begäran som avses i 79 a § 2 mom. 1 punkten återtas, eller om

6) det finns skäl att misstänka att den som har körrätt har gjort sig skyldig till en sådan gärning eller försummelse som avses i 79 a § 2 mom. 2 punkten.

77 §

Tiden för temporärt körförbud

Om det på grundval av förundersökningen är uppenbart att domstolen kommer att meddela villkorligt körförbud, får polisen redan innan domstolen beslutar om körförbud bestämma att det temporära körförbudet ska upphöra eller, förutsättningarna i 4 § i lagen om alkolåsövervakad körrätt (/) är uppfyllda, besluta om övervakad körrätt.

I de fall som avses i 76 § 5 och 6 punkten fortsätter det temporära körförbudet att gälla tills domstolen beslutar att den övervakade

kör rätt som avses i lagen om alkoholövervakad kör rätt ska upphöra eller återkallas och att det villkorliga körförbudet ska verkställas.

79 a §

Övervakad kör rätt

Domstolen ska besluta om i lagen om alkoholövervakad kör rätt avsedd övervakad kör rätt för en person som gjort sig skyldig till rattfylleri enligt 23 kap. 3 § 1 mom. eller 4 § 1 eller 2 punkten i strafflagen, om den som ska meddelas körförbud begär det. Körförbudet ska vara villkorligt. Övervakad kör rätt kan dock inte meddelas på nytt för en gärning som begås under tiden för övervakad kör rätt. Det temporära körförbudet upphör och den övervakade körrätten börjar när den som gjort sig skyldig till rattfylleri får ett sådant alkoholskörkort som avses i lagen om alkoholövervakad kör rätt. Den övervakade körrätten upphör den dag då prøvotiden för det villkorliga körförbudet upphör.

Domstolen ska återkalla en övervakad kör rätt och bestämma att ett villkorligt körförbud ska verkställas, om den övervakade under prøvotiden

- 1) återtar sin begäran om övervakning eller
- 2) utan godtagbar orsak bryter mot begränsningarna i den övervakade körrätten eller försummar att fullgöra en skyldighet som utgör en del av den övervakade körrätten.

Om det för den som ska meddelas körförbud har utfärdats temporärt körförbud med stöd av 76 § 1 mom. 6 punkten innan domstolen har beslutat om körförbudet och han eller hon fortfarande begär övervakad kör rätt, ska domstolen vid behandlingen av rattfyllerimålet avgöra om det finns en godtagbar orsak till gärningen eller försummelsen och vid behov bestämma att den övervakade körrätten ska upphöra.

I övrigt gäller för den övervakade körrätten vad som bestäms i 79 § om villkorligt körförbud.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

Helsingfors den 11 april 2008

Republikens President

TARJA HALONEN

Trafikminister *Anu Vehviläinen*

2.

Lag**om ändring av vägtrafiklagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i vägtrafiklagen av den 3 april 1981 (267/1981) 76 § 1 mom. 3 och 4 punkten samt 77 § 2 mom.,
 sådana de lyder 76 § 1 mom. 3 och 4 punkten i lag 1199/2002 och 77 § 2 mom., i lag 676/1990, samt
fogas till 76 § 1 mom., sådant det lyder i nämnda lag 1199/2002, en ny 5 och 6 punkt, till 77 §, sådan den lyder i nämnda lag 676/1990 och i lag 1242/1997, ett nytt 5 mom. samt till lagen en ny 79 a § som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

76 §

76 §

*Grunder för temporärt körförbud**Grunder för temporärt körförbud*

En polisman kan utfärda temporärt körförbud för den som har körrätt och omhändertat körkortet, om

En polisman kan utfärda temporärt körförbud för den som har körrätt och omhändertat körkortet, om

3) det är sannolikt att det finns förutsättningar för att meddela körförbud med stöd av 75 § 2 mom. 3—6 punkten eller 3 mom.,

3) *det är sannolikt att det finns förutsättningar för att meddela körförbud med stöd av 75 § 2 mom. 3—6 punkten eller 3 mom.,*

4) det är uppenbart att körförmågan hos den som har körrätt, på grund av sjukdom eller skada eller av någon annan sådan orsak har försämrats i sådan utsträckning att den övriga trafiken utsätts för väsentlig fara om körningen fortsätter och det därför inte kan anses tillräckligt att enbart utreda hälsotillståndet enligt 73 § 2 mom.,

4) *det är uppenbart att körförmågan hos den som har körrätt, på grund av sjukdom eller skada eller av någon annan sådan orsak har försämrats i sådan utsträckning att den övriga trafiken utsätts för väsentlig fara om körningen fortsätter och det därför inte kan anses tillräckligt att enbart utreda hälsotillståndet enligt 73 § 2 mom.,*

5) *en begäran som avses i 79 a § 2 mom. 1 punkten återtas, eller om*

6) *det finns skäl att misstänka att den som har körrätt har gjort sig skyldig till en sådan gärning eller försummelse som avses i 79 a § 2 mom. 2 punkten.*

77 §

Tiden för temporärt körförbud

Om det på grundval av förundersökningen är uppenbart att domstolen kommer att meddela villkorligt körförbud, får polisen bestämma att det temporära körförbudet skall upphöra redan innan domstolen beslutar om körförbud.

77 §

Tiden för temporärt körförbud

Om det på grundval av förundersökningen är uppenbart att domstolen kommer att meddela villkorligt körförbud, får polisen redan innan domstolen beslutar om körförbud bestämma att det temporära körförbudet ska upphöra eller, *förutsättningarna i 4 § i lagen om alkoholövervakad körkort (/) är uppfyllda, besluta om övervakad körkort.*

I de fall som avses i 76 § 5 och 6 punkten fortsätter det temporära körförbudet att gälla tills domstolen beslutar att den övervakade körkort som avses i lagen om alkoholövervakad körkort ska upphöra eller återkallas och att det villkorliga körförbudet ska verkställas.

79 a §

Övervakad körkort

Domstolen ska besluta om i lagen om alkoholövervakad körkort avsedd övervakad körkort för en person som gjort sig skyldig till rattfylleri enligt 23 kap. 3 § 1 mom. eller 4 § 1 eller 2 punkten i strafflagen, om den ska meddelas körförbud begär det. Körförbudet ska vara villkorligt. Övervakad körkort kan dock inte meddelas på nytt för en gärning som begås under tiden för övervakad körkort. Det temporära körförbudet upphör och den övervakade körkorten börjar när den som gjort sig skyldig till rattfylleri får ett sådant alkoholkörkort som avses i lagen om alkoholövervakad körkort. Den övervakade körkorten upphör den dag då prövotiden för det villkorliga körförbudet upphör.

Domstolen ska återkalla en övervakad körkort och bestämma att ett villkorligt körförbud ska verkställas, om den övervakade under prövotiden

1) återtar sin begäran om övervakning eller

2) utan godtagbar orsak bryter mot begränsningarna i den övervakade körkorten el

ler försummar att fullgöra en skyldighet som utgör en del av den övervakade körrätten.

Om det för den som ska meddelas körförbud har utfärdats temporärt körförbudet med stöd av 76 § 1 mom. 6 punkten innan domstolen har beslutat om körförbud och han eller hon fortfarande begär övervakad körrätt, ska domstolen vid behandlingen av rattfyllerimålet avgöra om det finns en godtagbar orsak till gärningen eller försummelsen och vid behov bestämma att den övervakade körrätten ska upphöra.

I övrigt gäller för den övervakade körrätten vad som bestäms i 79 § om villkorligt körförbud.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.